

Dorp tussen open dal en besloten veld

Marke-werkboek voor de nieuwe noabers in het landschap van de moderne dorpsmarke Haarlo

Onderdeel van het landschapsontwikkelingsplan voor Berkelland
en uitwerking van de Ruimtelijke Visie Buitengebied Berkelland

Marke-werkboek Haarlo en omgeving

Inhoud

1 Haarlo in het Landschapontwikkelingsplan	5
1.1. Haarlo en omgeving in vogelvlucht	5
1.2. Haarlo in de ontwikkelingsvisie voor het buitengebied	6
1.3. Werkboek voor de concretisering van de visie	7
2 Aan de slag met het landschap	9
2.1 Opgave en doelen voor Haarlo en omgeving	9
2.2 Motto's voor het landschap	10
3 Te beschermen waarden	14
4 Te ontwikkelen kwaliteiten	17
5 Te stimuleren landschapselementen	20
6 Projecten en thema's	32
BIJLAGE	
Nieuwe bebouwing in het buitengebied	36
Colofon	40

De marke-werkboeken vormen samen met de Ruimtelijke Visie Buitengebied van de gemeente Berkelland (de RVB) en het uitvoeringsprogramma het LandschapOntwikkelingsPlan (LOP) van de gemeente Berkelland. In de RVB wordt het woord 'ensembleboek' gebruikt. Om de naam beter herkenbaar te maken voor de mensen in het gebied is ervoor gekozen de naam 'marke-werkboeken' te gebruiken. Alleen op de titelpagina is voor de aansluiting nog eenmaal het woord 'ensembleboek' gebruikt.

De kaarten in dit marke-werkboek zijn hoofdzakelijk ontleend aan informatie van de website van de provincie Gelderland (www.gelderland.nl). In de hoofdstukken 3 en 4 vindt u meer informatie hierover. Deze informatie kan op het moment dat u dit marke-werkboek gebruikt gewijzigd zijn. Gaat u dus bij het gebruik van de informatie altijd na of er wijzigingen zijn. De gemeente Berkelland is u hierbij graag van dienst.

een nieuwe stal

verkoop aan huis

fietspad over oude spoorweg

1 Haarlo in het LOP

1.1 | Haarlo en omgeving in vogelvlucht

Tussen de dynamische kernen Borculo, Neede, Eibergen en Groenlo ligt dit rustige ensemble dat zich kenmerkt door een sterke afwisseling van bos en agrarisch land. In het midden ligt het kleine dorp Haarlo, vlak aan de Berkel. De Berkel is hier een stuk smaller als voor de splitsing met de Bolksbeek en stroomt hier tussen de dekzandruggen door. Haarlo is ontstaan als een cluster van boerderijen die een hoge en droge plek zochten op een dekzandrug.

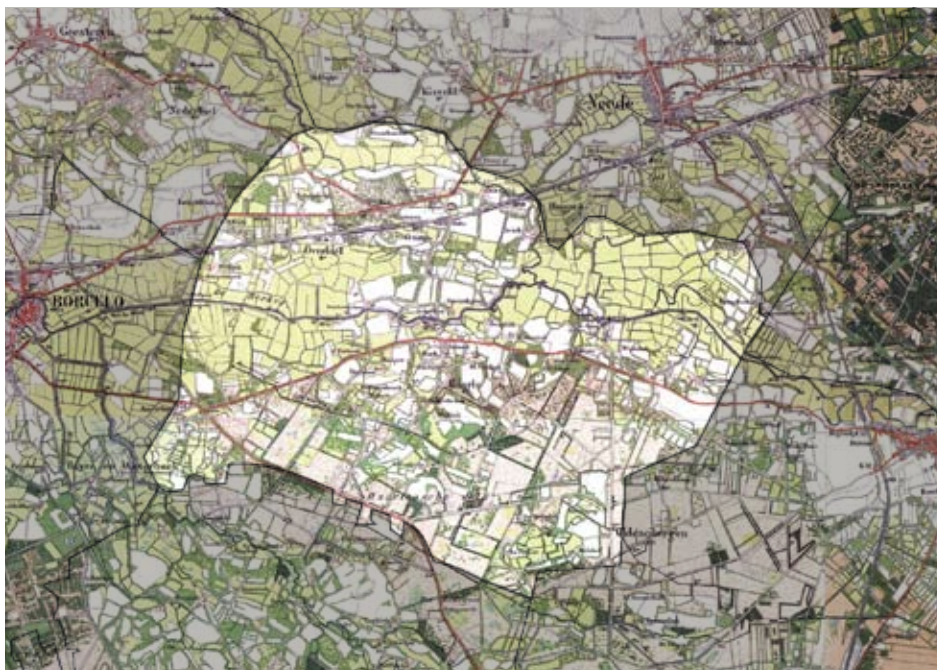
Het gebied is hier vrij kleinschalig en wordt gekenmerkt door hoger gelegen bouwlanden (soms nog omlijnd door beplante steilranden), graslanden en een bochtig patroon van wegen en waterlopen. Dit beeld zet zich voort langs de oude routes naar Borculo en Eibergen. Buiten Haarlo heeft de omgeving van de Berkel een totaal ander karakter. Hier is het een grote open beekdalvlakte met enkele lijnvormige beplantingen en bosjes die ten tijde van de ruilverkavelingen zijn aangeplant.

Aan de overkant van de Berkel ligt een complex van grote dekzandruggen parallel aan de Berkel en de Bolksbeek, respectievelijk Overbiel en Nederbiel. Hier zijn nog vrij gave voorbeelden te vinden van de samenhang tussen hoeve, eenmanses met beplante steilrand en lager gelegen grasland. Ook in dit gebied heeft de fijnkorreligheid echter plaats moeten maken voor de grove korrel van perceelsvergroting, verwijdering van steilrandbeplanting en jaren '80 ruilverkavelingsbosjes.

Ten zuiden van de lijn Borculo-Eibergen liggen vroege veldontginningen. Het landschap is vrij besloten, een afwisseling van open ruimtes en bospartijen, doorsneden door rechte wegen met laanbeplantingen van beuk, eik en linde. De dichtheid van boerderijen is vrij groot en varieert van oud (eeuwenoud) tot jong (jaren '50).

Landschapsensemble Haarlo en omgeving in de gemeente Berkelland

<http://geodata2.prvgld.nl/apps/chw/>, kaartlaag: historische atlas 1900, (alleen bij inzoomen zichtbaar).

De Leerinkbeek vormt de overgang naar het Beltrumse gebied. In die overgang ligt Het Bellegoor, een oude vuilstortplaats, die als een 'uit de lucht komen vallen' hoge berg van verre zichtbaar is. Dit landschap zal zich in de komende jaren verder ontwikkelen als een gebied waarin vernieuwende agrariërs, natuur en recreatie samen op kunnen gaan en waarin het in het dorp aan de Berkel goed wonen is. De Ruimtelijke Visie Buitengebied en dit marke-werkboek kunnen daarbij een stimulans zijn.

1.2 | Haarlo in de Ruimtelijke Visie Buitengebied

De ontwikkelingsvisie die onderdeel is van de Ruimtelijke Visie Buitengebied van Berkelland is tevens de visie voor de uitwerking van het landschapsontwikkelingsbeleid van de gemeente. Deze heeft als titel 'Nieuwe noabers en moderne marken langs de Berkel'. Deze ontwikkelingsvisie valt uiteen in drie opgaven:

1. Accentueer de belangrijke landschappelijke overgangen langs de Berkel als de 'steureg vedan' stromende slagader van Berkelland. Maak er blinkende parels aan het snoer van!

Haarlo ligt in het lage van oorsprong nattere deel van de Achterhoek tussen de hogere gronden op het Oost-Nederlands Plateau en het bosrijke gebied tussen Ruurlo en Vorden.

Het dorp zelf kan in de toekomst als 'een pareltje' aan de Berkel worden 'opgepoetst'. De brug over de Berkel, karakteristieke oude en nieuwe hagen en bomen zijn daarbij belangrijke middelen.

2. Versterk de identiteit van de 11 landschaps-ensembles in Berkelland als 10 moderne dorpsmarken en een boer-marke, ieder met eigen karakteristiek uiterlijk. Speel daarbij in op de hedendaagse functiezonering en stuwende krachten. Die zijn voor iedere marke anders.

De moderne dorpsmarke Haarlo ligt in het midden van de gemeente als een groen hart met een dorpskern en daaromheen een buitengebied waarin modern en creatief ondernemende agrariërs in samenspel met natuur en recreatie voortbouwen aan een aantrekkelijk landschap. Zij vormen samen met de natuurorganisaties de belangrijkste stuwende krachten in deze dorpsmarke. Het verschil in landschappelijke karakteristiek tussen het open Berkeldal en het besloten veld is een belangrijke basis voor de identiteit van deze dorpsmarke.

3. Bouw aan een netwerk van natuurlijke grenzen tussen de 'moderne marken' en koppel daaraan de doorgaande recreatieve paden.

De rand van het plateau bij de Hupselse es, de Bolksbeek en de Leerinkbeek vormen de natuurlijke grenzen van de moderne dorpsmarke Haarlo. Aansluitend op de provinciale plannen voor de natuur wordt voorgesteld om initiatieven die bijdragen aan natuurbescherming en natuurontwikkeling te stimuleren. Tegelijkertijd kunnen juist hier initiatieven voor doorgaande paden voor de noabers en voor recreanten van verder weg een plek vinden.

1.3 | Werkboek voor de concretisering van de visie

Het Landschapsontwikkelingsplan voor Berkelland bestaat uit drie delen. Ten eerste de visie op de toekomst van het landschap van de gemeente. Deze is onderdeel van de Ruimtelijke Visie Buitengebied die de raad op 11 december 2007 heeft vastgesteld.

Ten tweede uit een uitvoeringsprogramma dat door de gebiedscommissie en Gemeente Berkelland is samengesteld voor het gehele gebied van het Landschapsontwikkelingsplan. Daarin worden, geordend in thema's, allerlei projecten opgesomd. Het kan in de loop van de tijd telkens worden geactualiseerd met nieuwe projecten of aangegeven projecten kunnen worden gewijzigd of verwijderd, bijvoorbeeld wanneer ze zijn uitgevoerd.

Ten derde uit een aantal marke-werkboeken. Voor u ligt het marke-werkboek van Haarlo en omgeving. In deze marke-werkboeken wordt voor ieder van de elf landschapsensembles een bouwpakket met handleiding geboden dat kan helpen bij het beoordelen, realiseren en ontwikkelen van projecten.

Hoe moet er met het marke-werkboek worden gewerkt? Het marke-werkboek is bedoeld voor professionele betrokkenen in de gemeente Berkelland, die te maken hebben met ruimtelijke ontwikkelingen in brede zin in het buitengebied, maar ook initiatiefnemers van projecten in het landelijk gebied kunnen er hun voordeel mee doen en er inspiratie uithalen. Zo kunnen professionals en initiatiefnemers met elkaar in gesprek komen. Het boek wil handreikingen geven voor het ontwikkelen en begeleiden van dergelijke ontwikkelingen en projecten. Het is wenselijk dat er daarbij door een deskundige wordt ontworpen. Er moet immers nog veel geïnterpreteerd worden en met deskundigheid en maatwerk gericht op de specifieke plek, keuzes gemaakt worden. Het moet daarbij een hulpmiddel en een inspiratiebron zijn, nooit een strak keurslijf of een blauwdruk. Laten we ervoor waken dat het landschap "geheel volgens het boekje" moet worden; elke plaats heeft zijn eigenheid en zijn waarden. Helpen die waarden te onderkennen en helpen die eigenheid te versterken is het doel van dit marke-werkboek.

Samenvatting werkwijze

Bij een projectidee of initiatief (op lokaal niveau):

Stap 1. neem het goede marke-werkboek

Stap 2. bekijk in het uitvoeringsprogramma of er al projecten zijn die aansluiten bij het idee en bekijk hoe daarop verder kan worden aangesloten

Stap 3. inventariseer de "te beschermen waarden" op de kaarten in het marke-werkboek

Stap 4. bepaal de grondslagen voor eventuele verevening aan de hand van doelen en mogelijkheden, zowel economisch als voor het landschap

Stap 5. ontwerp samen met de betrokkenen nieuwe of herstelde landschapselementen met bouwpakket, uitwerkingskaarten en uitwerkingsbeschrijving

het Bellegoor

groene dorpsstraat Haarlo

2 Aan de slag met het landschap

2.1 | Opgave en doelen voor Haarlo en omgeving

. Versterken van de duurzame economische mogelijkheden van landbouw en andere sectoren door het bieden van ruimte aan andere functies (verbreiding) met behoud en versterking van landschappelijke karakteristieken. Meervoudig ruimtegebruik en groene en blauwe diensten zijn daarbij extra aantrekkelijk. Belemmerende regelgeving die de realisatie van gewenste functies uit de Ruimtelijke Visie Buitengebied nodeloos in de weg staan voorkomen, dan wel afschaffen.

. Vergroten van de mogelijkheden voor her- en inplaatsing van intensieve veehouderijbedrijven, waarbij ook in verwevingsgebieden op basis van maatwerk mogelijkheden moeten worden geschapen.

. Versterken van de leefbaarheid van Haarlo, ondermeer door woonvormen voor jongeren en ouderen uit eigen dorp, bij voorbeeld in vrijkomende agrarische bebouwing. In het algemeen, en met name in de ontwikkelingsgebieden voor duurzame landbouw, dient de woonfunctie bij de bestaande kernen geconcentreerd te worden, waarbij met name historische bebouwingspatronen inspiratiebronnen kunnen zijn.

. Nieuwe landgoederen kunnen een bijdrage leveren aan het landschap, mits ze aansluiten bij de in dit werkboek genoemde functies en elementen. Kenmerken als beplanting, grootte, locatie van de bebouwing en relatie tot de dorpsbewoners dienen bijvoorbeeld te worden beschreven.

. Paden over erven worden gestimuleerd, maar blijven vrijwillig.

. Wegen moeten geclassificeerd worden als 80 of 60 km/uur weg.

. Het fietsroutenetwerk zou in kaart gebracht moeten worden, waarbij knelpunten en hiaten aan het licht komen.

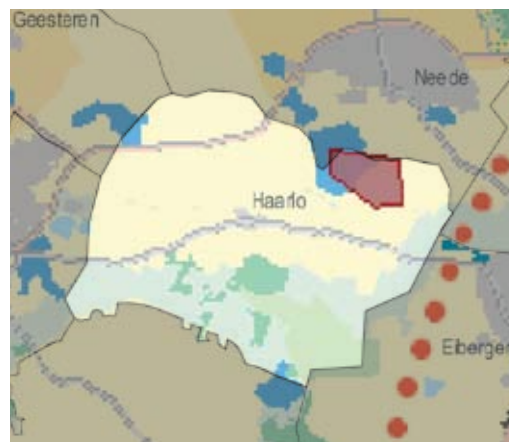
. Versterken van de natuur- en landschapswaarden, die karakteristiek zijn voor het deelgebied en eigen aan de bodem en waterhuishouding van de plek. Speciaal kan gezocht worden naar mogelijkheden om de bijzondere natuurwaarden van het agrarisch cultuurlandschap te versterken met struweel- en ruigteranden, weidevogelbeheer, etc.

. Versterken van de cultuurhistorische elementen in het (cultuur)landschap, zoals landweren, waterwerken in de Berkel, archeologische waarden, ontginningssporen, etc. waarbij deze ook zichtbaar en beleefbaar moeten zijn.

. Landschappelijke inpassing van doorgaande wegen, bedrijven, boerderijen en andere gebouwen

. Behoud en herstel van cultuurhistorische bebouwing, versterken van oude paden en zandwegen, in het bijzonder in de omgeving van de kernen, aanleg van fietspaden voor recreatie en als verkeersveilige verbinding tussen de dorpen.

. Benutten van mogelijkheden voor het samengaan van waterberging en natuurontwikkeling, waarbij ook de recreatiefunctie daaraan gekoppeld kan worden.

Fragment van Ontwikkelingskaart uit het Streekplan Gelderland, 2005

Zie de website van de provincie Gelderland voor meer details: www.gelderland.nl

2.2 | Motto's voor het landschap

Op de functiekaart in de Ruimtelijke Visie Buitengebied wordt de dorpsmarke Haarlo ingedeeld in vijf zones, ieder met een iets andere functionele karakteristiek (zie Hoofdrapport Ruimtelijke Visie Buitengebied). Daarop aansluitend zijn de motto's voor de ontwikkeling van het landschap voor deze zones opgesteld en worden voorstellen gedaan voor eigen typerende landschapselementen waarmee de functionele ontwikkelingen in het landschap kunnen worden ingepast. Elke paragraaf per deelgebied sluit af met een verwijzing naar het kwartet of de kwartetten die binnen dat deelgebied gehanteerd kan of kunnen worden. Deze kwartetten staan in hoofdstuk 5.

8a. Verweavingsgebied Overbiel - Nederbiel

Veranker de erven en de ruggen in het landschap met hagen en singels, o.a. met bedrijfslandschapsplannen op vrijwillige basis

Op de dekzandruggen van Overbiel en Nederbiel ligt een gaaf landschap met landschappelijk en cultuurhistorisch waardevolle samenhangen. De landbouw behoudt hier het primaat met aandacht voor de landschapselementen. Verweving met natuur en recreatief medegebruik kan plaatsvinden. Relicten zoals de oude spoorlijn tussen Borculo en Neede kunnen een nieuwe, recreatieve functie krijgen. Voorgesteld wordt om hier met 'hagen en singels' de wegen bij de erven en de randen van de dekzandruggen aan te zetten. Dit zou op vrijwillige basis door grondeigenaren als groene dienst kunnen worden geleverd.

Kwartet: Eigentijdse kampen met elementen van de Beekweide (rond de Bolksbeek) en Essen.

8b. Verweavingsgebied Berkeldal Eibergen - Borculo

Houd het beekdal open, maar ontsluit het voor recreanten met Berkel-paden via groen-blauwe dienstverlening

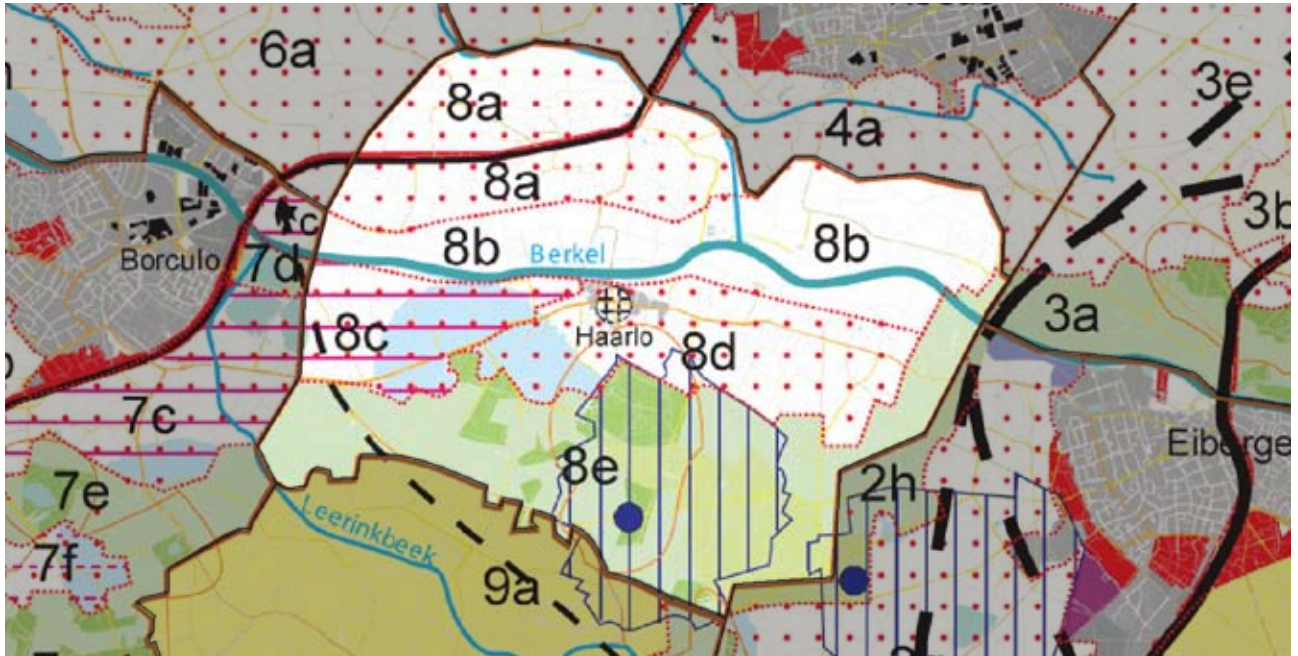
Het open Berkeldal biedt een fraai contrast met het omliggend kampenlandschap. Het kent geen bebouwing en biedt ruimte voor waterberging. Op kavelgrenzen worden lage meidoornhagen gestimuleerd voor verschillende vogelsoorten. Eventueel kunnen grondeigenaren op vrijwillige basis die kavelgrenzen openstellen voor wandelaars. Dan leveren zij een Berkelpad als groene dienst waar een vergoeding tegenover kan staan volgens de methodiek van de catalogus Groene en Blauwe Diensten. De dijken langs de Berkel worden opengesteld voor recreanten. Verbrede en duurzame weidebouw blijft de drager van het gebied.

Kwartet: Beekweide - open beekdal

Overbiel: de bebouwing gaat deels schuil achter de glooiende dekzandrug. Hagen langs de weg en bij de erven kunnen hier meer beslotenheid geven. Dat zal weinig problemen geven in de agrarische bedrijfsvoering en biedt kansen voor het recreatief medegebruik. Daarnaast draagt het ook bij aan een mooi woon- en werkmilieu.

Haarlo en omgeving: ontwikkel een groen hart met rust in de bossen en uitzicht over de Berkel!

Fragment van de functiekaart van de Ruimtelijke Visie Buitengebied waarop o.a. de deelgebieden in de moderne dorpsmarke Haarlo en omgeving staan aangegeven

8.c. Verwevingsgebied Berkeldal Haarlo - Borculo

Het Berkeldal mag hier tegen het Hambroek aan verdichten met natte bossen en meidoornsingels, maar houdt bij de Berkel een strook open.

Doordat in dit deel van het Berkeldal ook meer intensieve recreatie mogelijk zal zijn zal het dal hier beslotener worden. Landschappelijk is dit geen probleem, omdat zo een betere overgang tussen de beplantingen van het Hambroek en het Berkeldal kan ontstaan. Dit biedt ook ruimte voor een combinatie met waterberging. Op kavelgrenzen worden meidoornhagen gestimuleerd voor verschillende vogelsoorten. Daarnaast zullen ook verspreide bosjes mogelijk zijn die die recreatieve activiteiten in kunnen passen. Eventueel kan dit gecombineerd worden met een nieuw landgoed, mits dit geen bedreiging oplevert voor de weidebouwbedrijven. De dijken langs de Berkel worden ook hier opengesteld voor recreanten. Duurzame landbouw (weidebouw) blijft een belangrijke drager van het gebied. *Kwartet: Beekweide: Open en Besloten beekdal, aangevuld met elementen van de Eigentijdse kampen*

8	Landschapsensemble Haarlo, Overbiel en omgeving		
8a	Verweingsgebied Overbiel - Nederbiel: oud hoevenlandschap, verweingsgebied met primaat landbouw, ook natuur en recreatie		
	landbouw	ja, mits	groeimogelijkheden voor duurzame landbouwbedrijven
	landbouw	ja, mits	verbrede landbouw en nieuwe mogelijkheden vab's
	recreatie	ja, mits	recreatief medegebruik
	natuur/water	ja, mits	natuur en waterbeheer
	wonen/ werken	ja, mits	wonen en ambachtelijke bedrijvigheid onder voorwaarden mogelijk in vrijkomende agrarische bebouwing of in andere opzet
8b	Verweingsgebied Berkeldal Eibergen - Borculo: ruilverkavelings-rivierdallandschap met oude restanten; verweingsgebied met landbouw, waterbeheer, natuur en recreatief medegebruik		
	landbouw	ja, mits	groeimogelijkheden voor duurzame landbouwbedrijven
	recreatie	ja, mits	extensieve verblijfsrecreatie mogelijk
	natuur/water	ja, mits	natuur en waterbeheer in verweing mogelijk
	wonen/ werken	nee, tenzij	wonen en ambachtelijke bedrijvigheid onder voorwaarden mogelijk in vrijkomende agrarische bebouwing, alleen op hogere gronden
8c	Verweingsgebied Berkeldal Haarlo - Borculo: rivierdallandschap; primaat landbouw en uitbouw recreatieve mogelijkheden		
	landbouw	ja, mits	groeimogelijkheden voor duurzame landbouwbedrijven
	recreatie	stimuleren	intensieve en extensieve recreatieve mogelijkheden stimuleren
	natuur/water	ja, mits	natuur en waterbeheer in verweing mogelijk
	wonen/ werken	ja, mits	wonen en niet-ambachtelijke bedrijvigheid mogelijk
8d	Verweingsgebied Olden Eibergen - Haarlo: oud hoevenlandschap, verweingsgebied met primaat landbouw, ook natuur en recreatie		
	landbouw	ja, mits	groeimogelijkheden voor duurzame landbouwbedrijven
	landbouw	ja, mits	verbrede landbouw en nieuwe mogelijkheden vab's
	recreatie	ja, mits	recreatief medegebruik
	natuur/water	ja, mits	natuur en waterbeheer
	wonen/ werken	ja, mits	wonen en ambachtelijke bedrijvigheid onder voorwaarden mogelijk in vrijkomende agrarische bebouwing of in andere opzet
8e	Ecologische hoofdstructuur, ecologische verbindingzone Olden Eibergen - Haarlo, kleinschalig jong ontginningslandschap, en oud hoevenlandschap, primaat natuur en waterbeheer		
	landbouw	ja, mits	blijvend agrarisch gebruik; grondwaterbeschermingszone
	landbouw	ja, mits	verbrede landbouw en nieuwe mogelijkheden vrijkomende agrarische bebouwing onder voorwaarden; grondwaterbeschermingszone
	recreatie	ja, mits	extensieve verblijfsrecreatie mogelijk, mits binnen bestaande bebouwing
	natuur/water	stimuleren	natuur en waterbeheer stimuleren binnen de ecologische hoofdstructuur
	wonen/ werken	nee, tenzij	wonen en niet-ambachtelijke bedrijvigheid concentreren buiten de ecologische hoofdstructuur

8d. Verwevingsgebied Olden Eibergen - Haarlo

Bouw rond Haarlo aan een kleinschalig landschap met wroetbosjes bij de hoeven, opgaande bomen en hagen.

Rond het dorp Haarlo ligt een kleinschalig landschap met een sterke afwisseling van bos en agrarisch land. De landbouw behoudt hier haar primaat, met aandacht voor verbreding en verweving met natuur en recreatie. Aan de kronkelige wegen kunnen de rijke erven worden aangevuld met hagen en 'wroetbosjes': eikenbos waar vroeger de varkens onder scharrelden. Nu kunnen deze bosjes wellicht plek bieden aan recreanten en toeristen die een kopje koffie nuttigen. In de weilanden en akkers is hier en daar plaats voor een enkele, markante boom.

Kwartet: Eigentijdse kampen

8e. Ecologische verbindingszone Olden Eibergen - Haarlo

Bouw aan een agrarisch cultuurlandschap met kansen voor duurzame agrarische bedrijven, verbreding en natuur die typerend is voor veldontginning en beek.

In deze ecologische verbindingszone hebben in het overheidsbeleid natuur en water het primaat. De agrariërs bij Haarlo hebben daar in de afgelopen jaren zelf al binnen hun bedrijfsvoering inhoud aan gegeven. Daarbij wordt niet strak aan de provinciale plankaart vastgehouden, maar wel aan de doelstelling van het beleid voldaan. Dit heeft een schoolvoorbeeld opgeleverd van het samengaan van verschillende functies in een verwevingsgebied. Ook in de toekomst zal deze ontwikkeling gestimuleerd worden.

Het landschap blijft zo vrij besloten en afwisselend, met dichte loofbossen en natte graslanden. Langs de wegen staan monumentele laanbomen. Langs de sloten staan elzensingels en op de perceelsranden eiken-berkensingels.

Rondom de boerderijen blijft plaats voor eigen 'kampen' met beplanting, bijvoorbeeld akerbosjes. Alles evenwel op vrijwillige basis. Dat biedt ook ruimte voor de creatieve ondernemers met verbrede agrarische en recreatieve activiteiten.

Kwartet: Jonge ontginningen met meer verdichting en plaatselijk elementen uit Natuur langs rand van marke en de Eigentijdse kampen

Voorbeeld van een 'wroetbosje'

3 Te beschermen waarden

Op dit moment is er een archeologische waarden- en verwachtingenkaart voor de gemeente Berkelland in ontwikkeling. Deze kaart zal gedetailleerder en gespecificeerder zijn dan de provinciale kaart, die is gebruikt voor kaart 2. De gemeentelijke archeologische waardenkaart is vanaf april 2008 beschikbaar.

Te beschermen natuurwaarden

8ab Overstromings- en waterbergingsgebied langs de Berkel en de Bolksbeek

8b Stroomgebied Berkel: bosjes en heggen-landschap

8e Wolink-Haarlo: loofbos ; bosanemoon, wegedoorn en wilde gagel; Haarlosche kanaal met bermpje en vetje; kleine ijsvogelvinder

8e Haarlose veld en Olden Eibergen : grote muur, kleine ijsvogelvinder, das

Zie KISAL-systeem, aanwezig bij de gemeente Berkelland en Stichting Staring Advies, Zelhem

Bestaande waarden

Als er een initiatief in het landelijk gebied op stapel staat, wordt het "marke-werkboek" van het betreffende deelgebied erbij gepakt en de plaats van het initiatief wordt opgezocht op de "bestaande waardenkaart". Daaruit blijkt bijvoorbeeld dat er op de plaats van het initiatief aardkundige en archeologische waarden aanwezig zijn, of een oude rand van een es aanwezig is met restanten van beplanting.

De bestaande landschapswaarden zijn soms wettelijk beschermd. Maar ook andere waarden dienen gerespecteerd te worden. Waar dit onmogelijk is, dient passende compensatie plaats te vinden: "voor wat hoort wat". Dit principe (verevening) én de "bestaande waarden" dienen in principe vastgelegd te worden in het bestemmingsplan. In voorkomende gevallen en zolang deze werkwijze nog niet is geïmplementeerd in het geldend bestemmingsplan, zou dat ook een (al dan niet juridisch harde) voorwaarde kunnen zijn voor medewerking aan bestemmingswijzigingen of andere vergunningsprocedures.

Uitwerking en kaarten

In het hoofdstuk te beschermen waarden is eveneens in vier deelkaartjes aandacht besteed aan:

- kaart 1: aardkundige waarden: Provincie Gelderland - streekplan, themakaart 12; en grondwaterwinning en -beschermingsgebied: wateratlas Provincie Gelderland (<http://geodata2.prv.gelderland.nl/apps/wateratlas/>). Hiermee dient rekening te worden gehouden bij graafwerkzaamheden of mogelijke invloed op of aantasting van het grondwater.

- kaart 2: archeologische waarden: atlas cultuurhistorische waarden van de Provincie Gelderland (<http://geodata2.prvgld.nl/apps/chw/>) - kaartlagen:

- . Archeologie - archeologisch verwachte waarden
- . Archeologie - archeologische vindplaatsen.

Bij een hoge verwachtingswaarde dient men onderzoek te plegen wanneer graafwerkzaamheden aan de orde zijn.

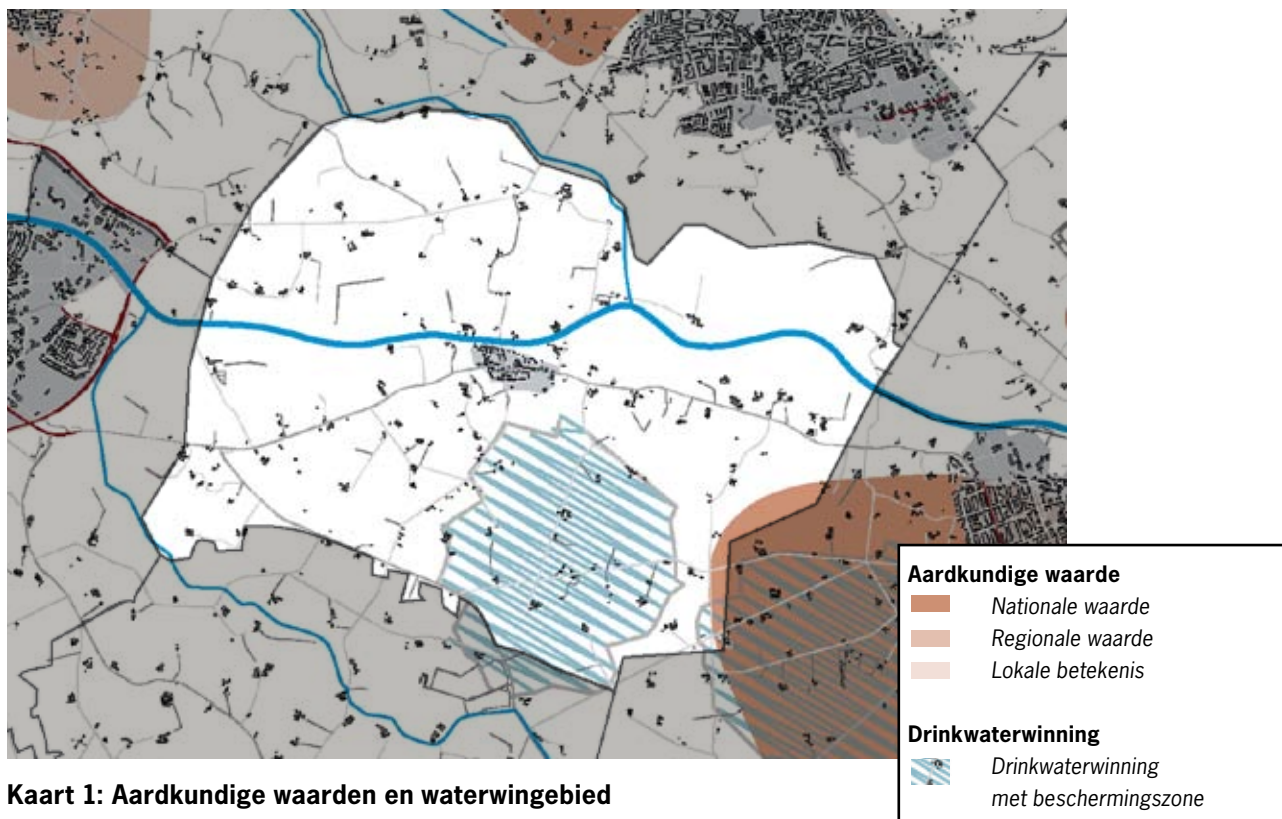
- kaart 3: landschapshistorie en monumenten: atlas cultuurhistorische waarden van de Provincie Gelderland (<http://geodata2.prvgld.nl/apps/chw/>) - kaartlagen:

- . Historische geografie - historisch geografische lijnen;
- . Historische geografie - historisch geografische waardering;
- . Historische bouwkunde - monumenten.

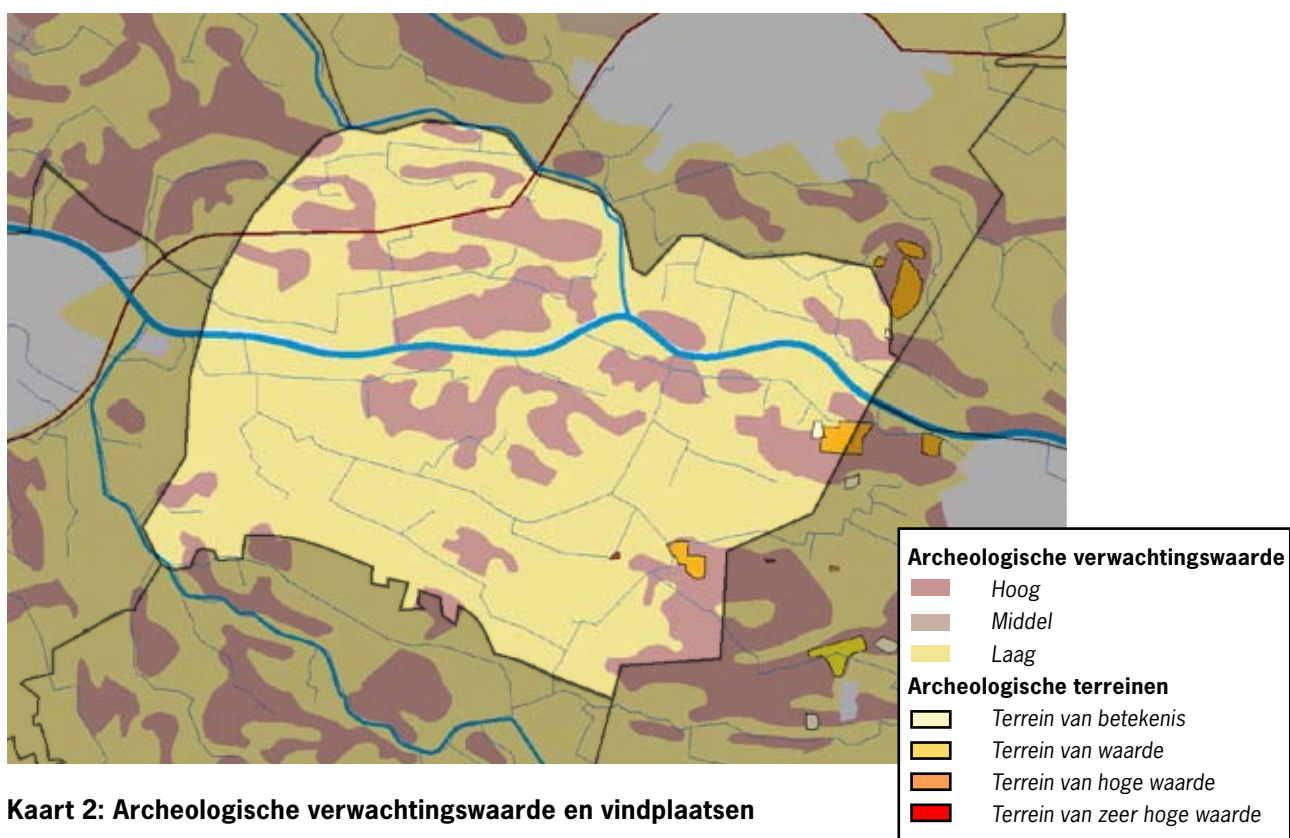
Bij de ontwikkeling van het landschap dienen deze waarden te worden gerespecteerd, en kunnen ze bovenal aanknopingspunten vormen voor regionale karakteristieken.

- kaart 4: bestaande landschapselementen: deze informatie is ontleend aan de digitale topografische bestanden (copyright Topografische Dienst) op basis van de 1:10.000 kaart (top10-vectorbestanden). Het zijn dus de elementen die op de topografische kaart voorkomen en ze zijn niet in het veld geïnventariseerd. De legenda is voor het doel van het LOP ontworpen.

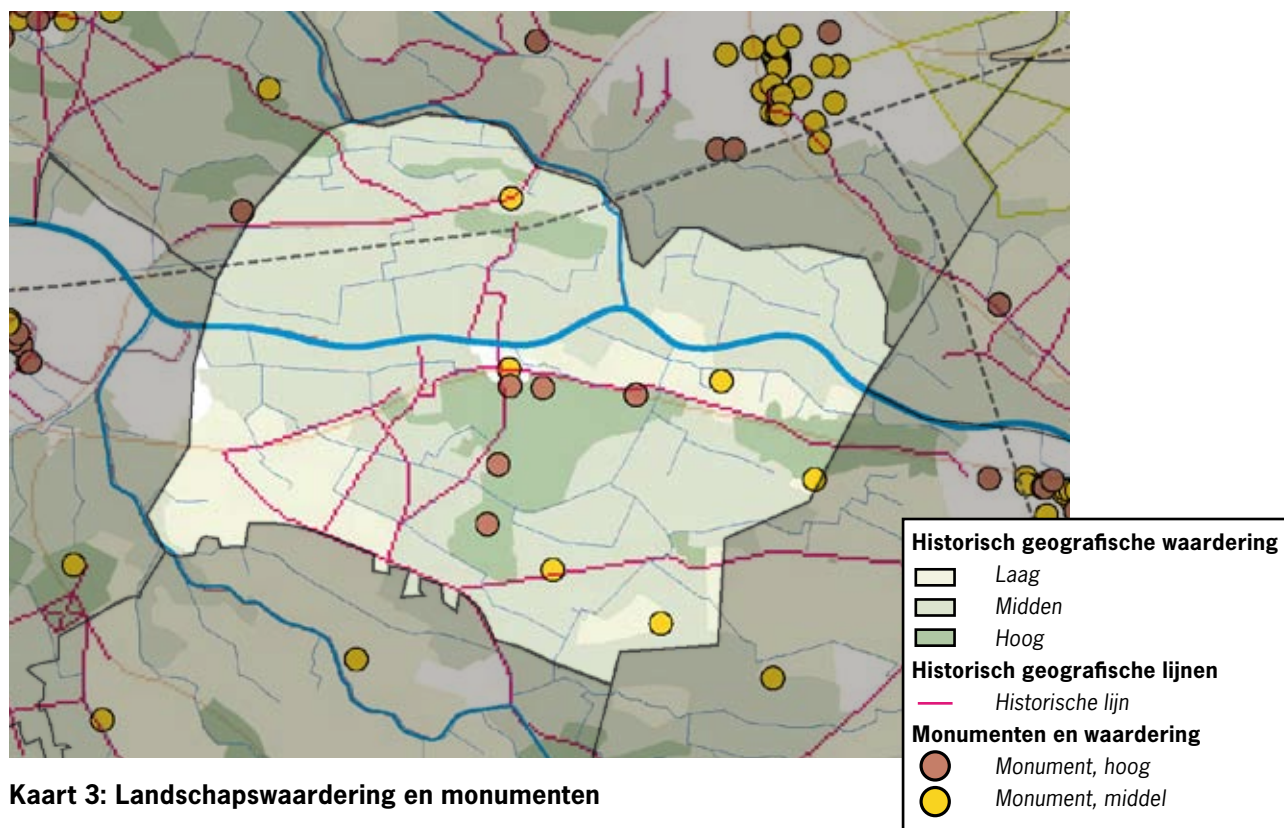
Daarnaast zijn de natuurparels opgenomen, zoals die door Staring Advies zijn geïnventariseerd (KISAL). Zie de kantlijn hiernaast voor een aanduiding per deelgebied (zie de functiekaart voor nummering).

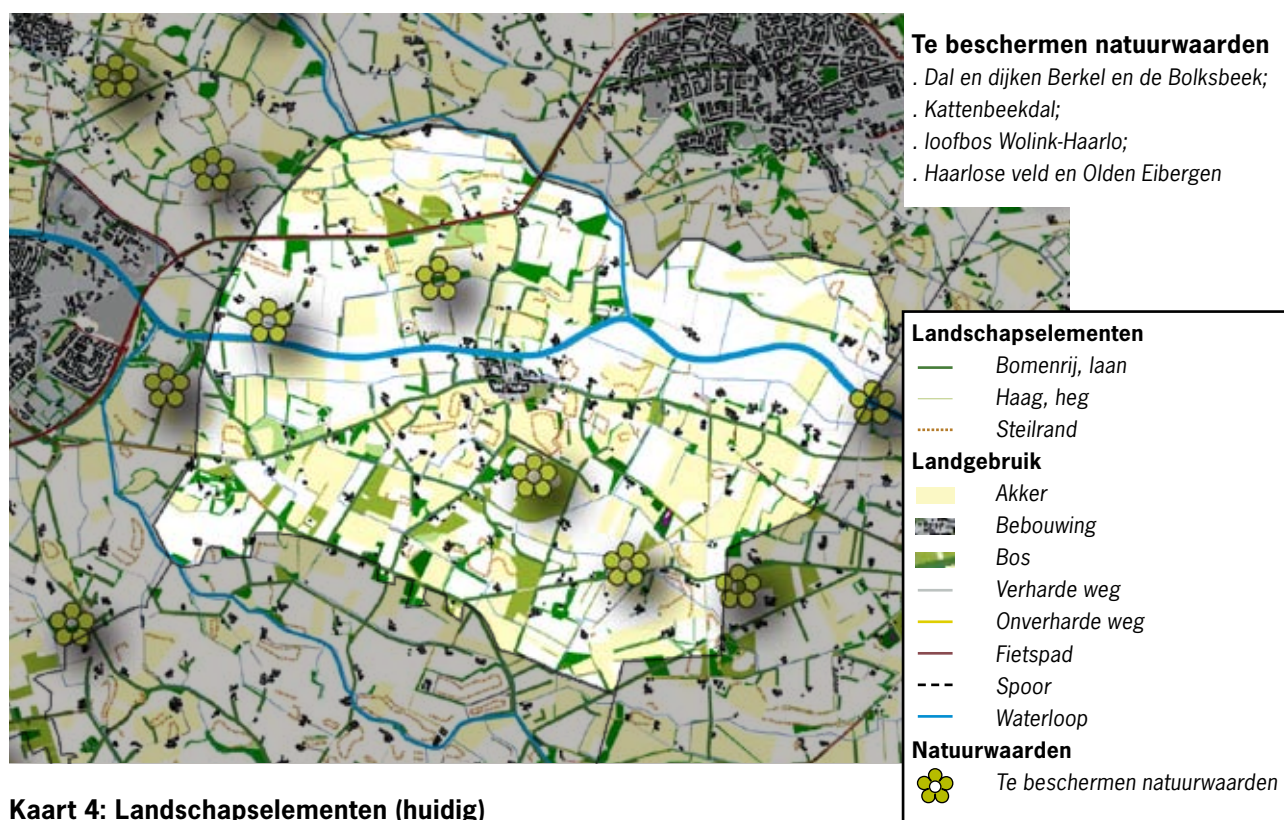
Kaart 1: Aardkundige waarden en waterwingebied

Kaart 2: Archeologische verwachtingswaarde en vindplaatsen

Kaart 3: Landschapswaardering en monumenten

Kaart 4: Landschapselementen (huidig)

4 Te ontwikkelen kwaliteiten

In het hoofdstuk te ontwikkelen kwaliteiten is eveneens in vier deelkaartjes aandacht besteed aan:

- kaart 5: mogelijkheden natuur(ontwikkeling) op basis van het Gebiedsplan Natuur en Landschap van de Provincie Gelderland (2006). Zie hiervoor ook de website van de Provincie Gelderland: via de website is te achterhalen welke mogelijkheden er zijn voor **subsidiëring** van concrete natuurtypen of landschapselementen en hoeveel deze bedragen. Zie voor de gegevens op kavelniveau: www.gelderland.nl (atlas groen gelderland: <http://geodata2.prv.gelderland.nl/apps/groen-gelderland/>, kaartlaag - Gebiedsplan natuur en landschap 2006). Daarnaast zijn de potentiële natuurwaarden opgenomen, zoals die door Staring Advies zijn geïnventariseerd (KISAL). Hier liggen kansen om bij voorgenomen projecten rekening te houden met deze mogelijkheden. Zie de kantlijn hiernaast voor een aanduiding per deelgebied (zie de functiekaart voor nummering). Denk ook aan mogelijkheden voor bijen (zie kantlijn).

- kaart 6: mogelijkheden intensieve veehouderij. vastgesteld in het Reconstructieplan Achterhoek en Liemers door de Provinciale Staten van Gelderland, 2005. In het plan wordt onderscheid gemaakt in extensiveringsgebied (rondom kwetsbare natuurgebieden), verwevingsgebied en landbouwontwikkelingsgebied. Hier wordt de uitbreiding, her- of nieuwvestiging van intensieve veehouderijbedrijven (voornamelijk varkens- en pluimveehouderij) respectievelijk onmogelijk, beperkt mogelijk en mogelijk gemaakt. Daarnaast is de categorie 'verwevingsgebied met ontwikkelingslocaties' toegevoegd, naar kaart 8 van het reconstructieplan. Voor de bedrijfslocaties binnen deze zone acht het reconstructieplan het op grond van ruimtelijke en milieutechnische overwegingen in principe mogelijk bestaande intensieve veehouderijactiviteiten uit te breiden. De gemeente bepaalt in het bestemmingsplan of een bouwblok een ontwikkelingslocatie is.

- kaart 7: mogelijkheden met betrekking tot water: daarbij is gebruik gemaakt van de kaart grondwatertrappen en waterkansen uit de Wateratlas van de Provincie Gelderland (www.gelderland.nl). Deze kaartlaag biedt het beste zicht op de actuele mogelijkheden voor natte natuur. In de gebieden met diepe grondwaterstanden (grondwatertrappen 6 en 7) heeft het doorgaans geen zin om poelen en andere natte elementen aan te leggen, terwijl in de gebieden met ondiepe waterstanden goede mogelijkheden bestaan voor permanent natte situaties, zeker als de waterhuishouding in een wat groter gebied zich leent voor een hogere waterstanden. Dan kunnen ook bijzondere vormen van natuur zich voordoen, bijvoorbeeld gekoppeld aan kwelsituaties.

- kaart 8: het kaartbeeld 'openheid en beslotenheid in het landschap' geeft aanvullende informatie over mogelijkheden en aandachtspunten in het landschap: waar liggen belangrijke (zicht)lijnen (of kunnen die worden ontwikkeld), waar liggen waardevolle open ruimten en waar verdraagt het landschap meer beslotenheid met bosjes of kleinschaliger beplantingen. Aangenomen wordt dat in de Ecologische Hoofdstructuur, zoals uitgewerkt door Provincie Gelderland, een verdichting van het landschap met zich meebrengt.

Ook hier is het weer zaak dat er met aandacht wordt ontworpen.

Soms leeft het gevoel dat een nuttige ontwikkeling voor de één, een belemmering oplevert voor een ander. Voorbeelden zijn nieuwe natuur of een minicamping, waarvan men vreest dat die de mogelijkheden voor de landbouw kunnen blokkeren. Wanneer de gemeente als vergunningverlener betrokken is bij de realisering van projecten, baseert zij zich bij haar afweging over het project en de gevolgen voor de omgeving, op de wet- en regelgeving die op het moment van afweging gelden. De specifieke lokale kwaliteiten en belangen worden eveneens bij de afweging betrokken.

Potentiële natuurwaarden

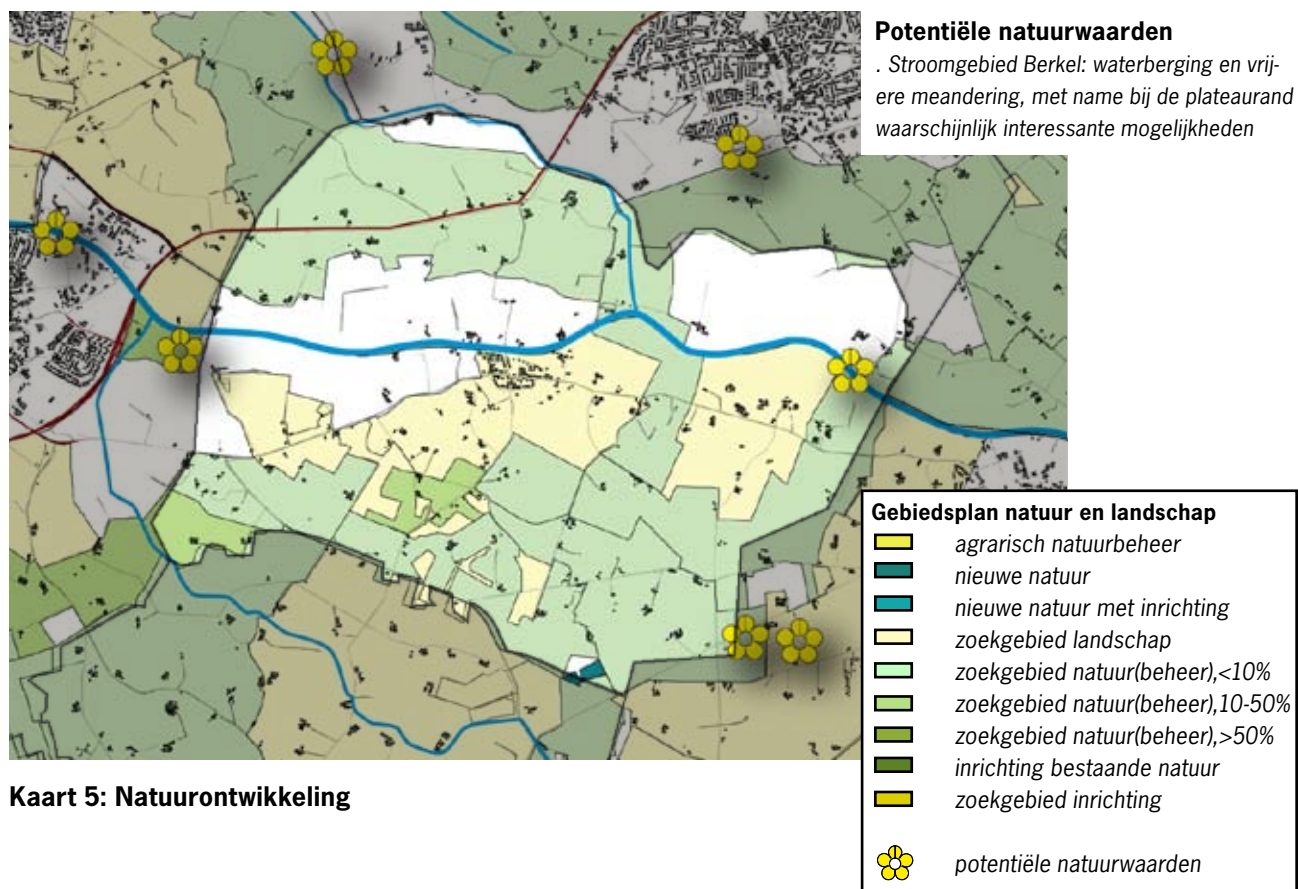
8b Stroomgebied Berkel: waterberging en vrijere meandering, met name bij de plateaurand waar schijnlijk interessante mogelijkheden

Bomen en struiken voor bijen

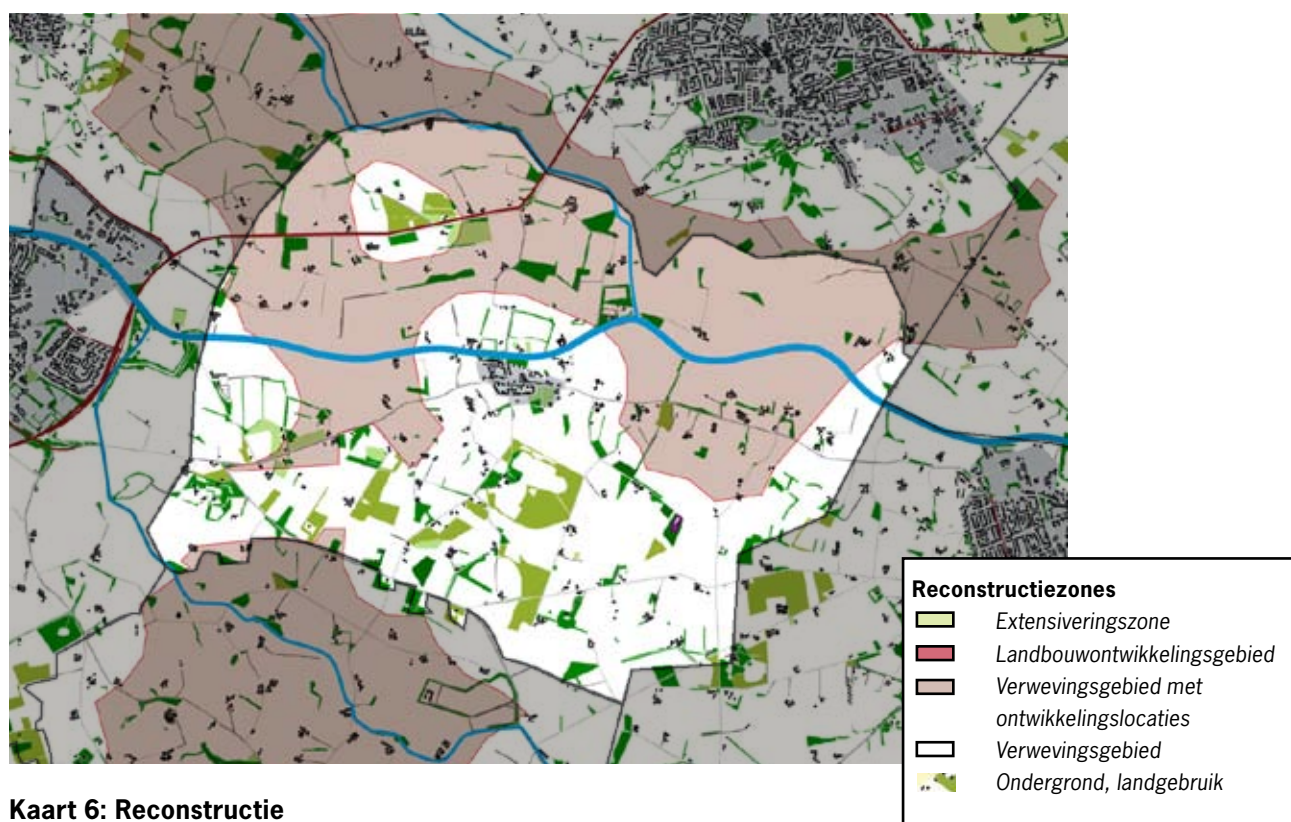
Bijen zijn nuttig, niet alleen voor honing, maar ook voor de bestuiving van vele planten. Bijen hebben daarvoor wel nectar en stuifmeel nodig. Die kan door allerlei planten worden geleverd, maar bomen en struiken zijn daarbij van groot belang. Met name bloemdragende bomen zijn daarbij nuttig. Ook moet de bloei over het jaar gespreid zijn.

De volgende soorten, die ook in Berkelland van nature voorkomen, zijn aan te planten in bijvoorbeeld erfbeplantingen of in landschapselementen:

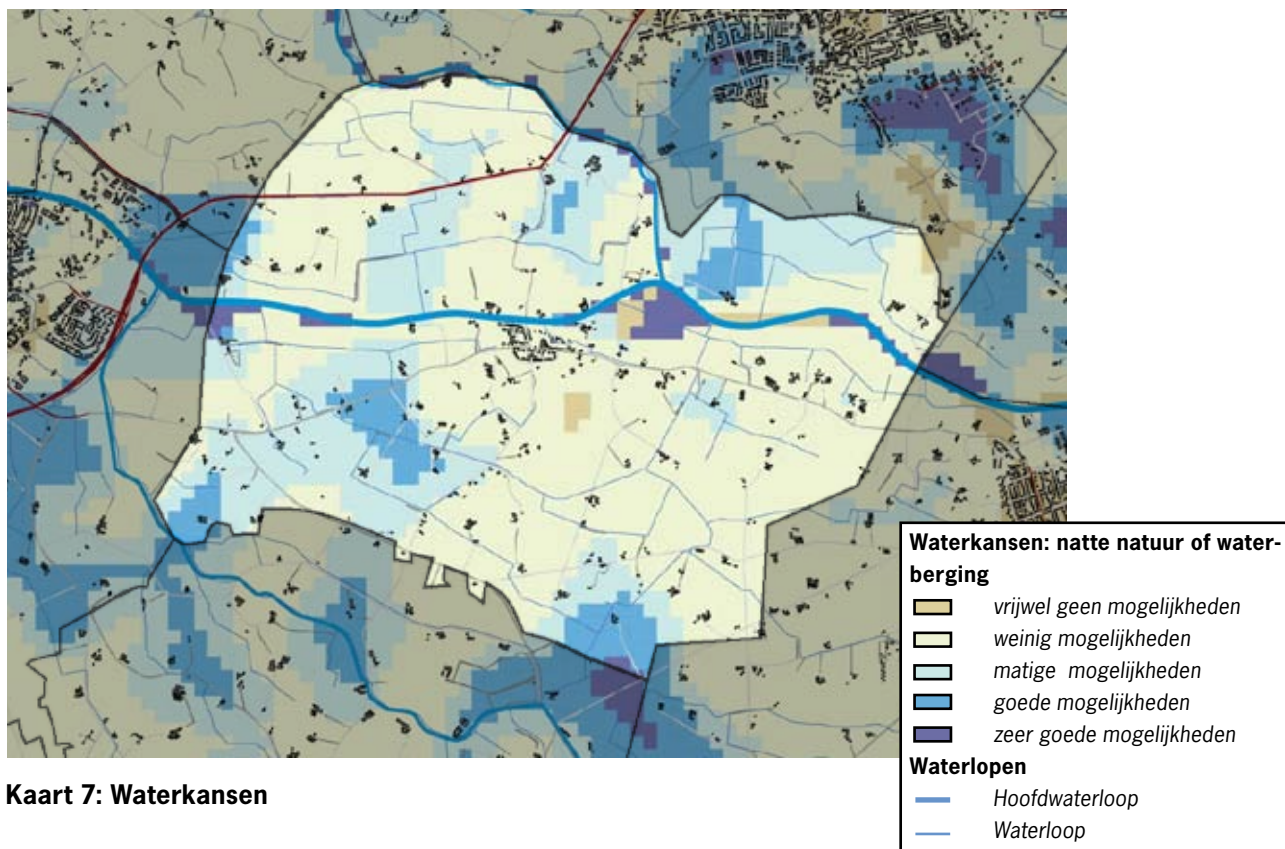
- wilgensoorten: katjes bloeien al vanaf het vroege voorjaar
 - hondsroos: prachtige bloemen, maar geen hondsroos zonder doornen
 - meidoorn: als geschoren heg minder geschikt voor bijen
 - sleedoorn: maakt wortelopschot en kan zich daarmee soms sterk uitbreiden in niet beheerde terreindelen
 - wegedoorn: van nature vrij zeldzame soort, niet massaal aanplanten
 - vuilboom: bloeit gedurende een groot deel van het jaar, kan ook op arme, natte grond
 - veldesdoorn of spaanse aak
 - lijsterbes: kan ook goed op arme zandgrond
 - (inlandse) vogelkers: heeft wat betere, lemige grond nodig; niet te verwarren met de Amerikaanse vogelkers
- Naast deze boom- en struiksoorten is het ook van belang om bramen een kans te geven. In de holle stengels kunnen bijen overwinteren. Ook stukjes ruigte en hier en daar wat dood hout zijn zeer geschikt. Tot slot: wat goed is voor bijen, is vaak ook goed voor veel andere insecten, waaronder dagvlinders. Ook kleine zoogdieren en vogels zullen dankbaar gebruik maken van de (kleine) landschapselementen.

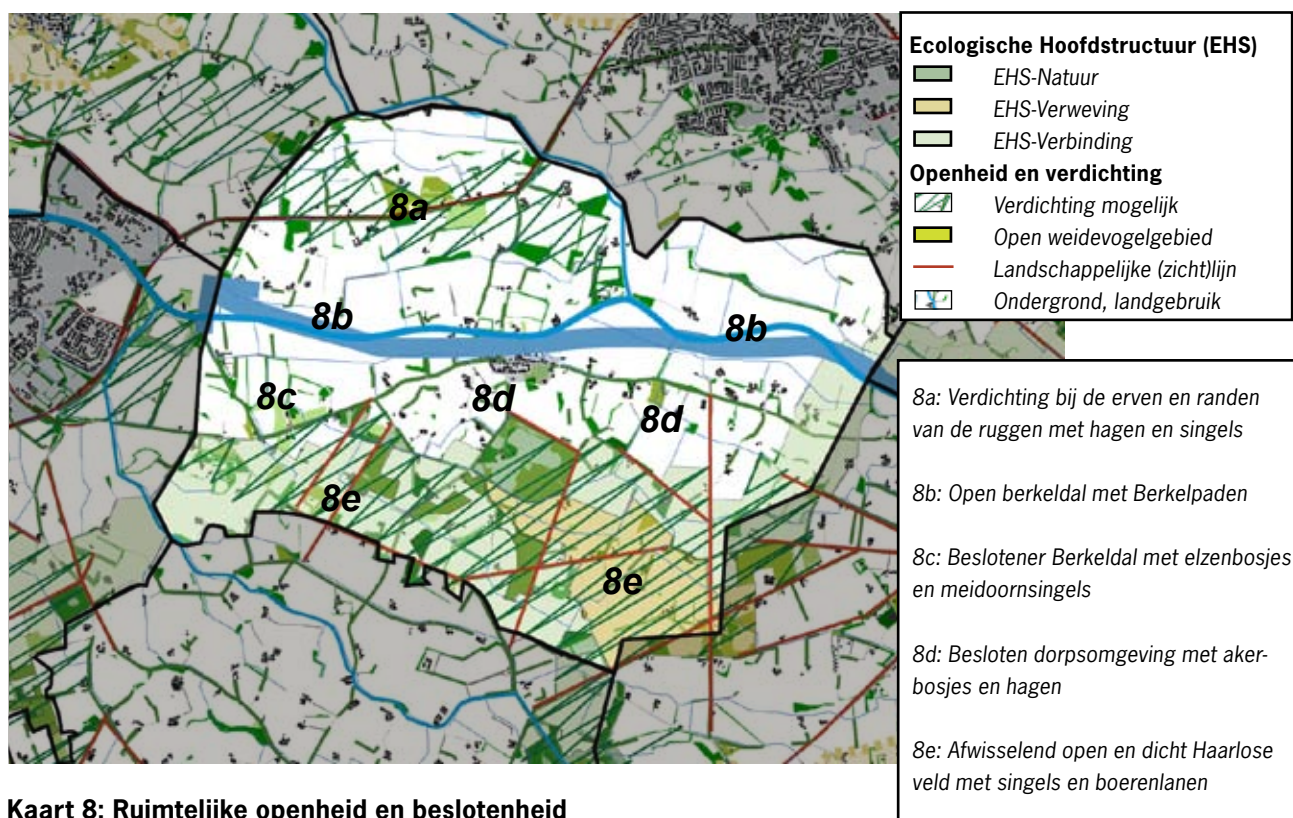
Kaart 5: Natuurontwikkeling

Kaart 6: Reconstructie

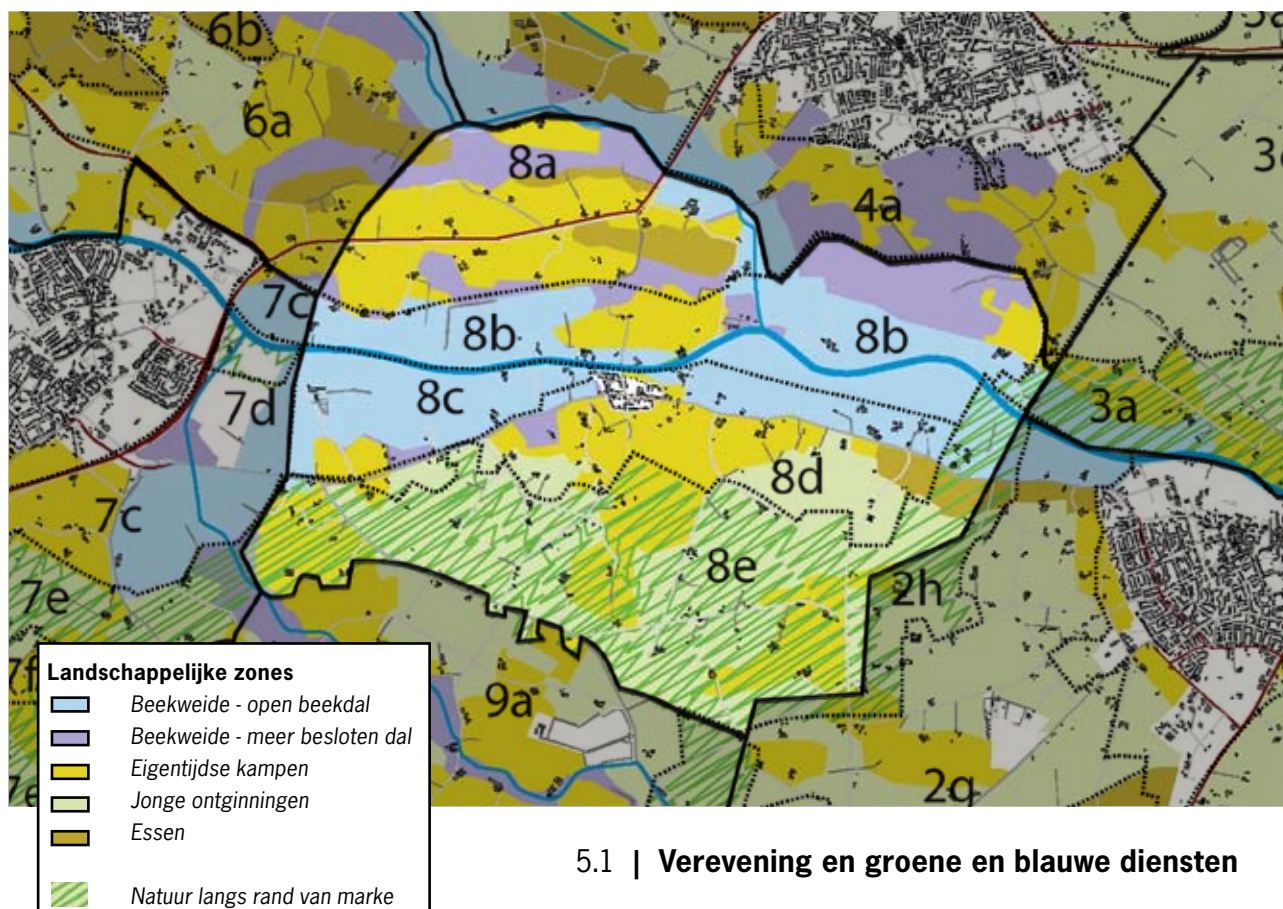

Kaart 7: Waterkansen

Kaart 8: Ruimtelijke openheid en beslotenheid

5 Te stimuleren landschapselementen

Iedere zone binnen de dorpsmarke heeft zijn eigen karakteristieke landschapselementen:

- 8a - Overbiel en Nederbiel
- 8b - Berkeldal
- 8c - Berkeldal bij Hambroek
- 8d - Haarlo Dorp
- 8e - Haarlose Veld

5.1 | Verevening en groene en blauwe diensten

In dit hoofdstuk van het werkboek worden per zone in de dorpsmarke van Haarlo een aantal landschapselementen aangegeven die juist in die zone gestimuleerd kan worden. Voor een deel kan de gemeente deze toepassen in haar eigen plannen en het onderhoud van wegen en bermen.

Voor een deel kunnen deze landschapselementen gestimuleerd worden door grondeigenaren hiervoor een vergoeding te geven via de methodiek van de 'Catalogus Groene en Blauwe Diensten'. Dit gebeurt altijd op vrijwillige basis.

Verevening

Ook bieden de elementen een houvast voor gesprekken over de inpassing van ontwikkelingen in het landschap. Ze kunnen ook in afspraken over verevening betrokken worden.

De vereveningsgedachte houdt in dat initiatieven ten goede moeten komen aan de doelen van de gemeenschap, waaronder het behoud en ontwikkeling van een goed functionerend, maar ook karakteristiek landschap. Per saldo moet ook het landschap (in brede zin) beter worden van de uitvoering van het initiatief, doordat in de omgeving nieuwe gewenste functies worden vervuld en/of karakteristieke en functionele landschapselementen worden aangelegd of hersteld. De deskundigheid van de toepasser van het marke-werkboek (landschapscoördinator en gebiedsmakelaar) moet er daarbij voor zorgen dat de verschillende elementen afgestemd zijn op bodem en waterhuishouding, dat ze op een geschikte plaats komen en dat er daarbij

sprake is van een zoveel mogelijk functioneel gebruik (zoals waterberging). Dit moet nadrukkelijk in samenspraak met initiatiefnemers, grondeigenaren, gebruikers en belanghebbenden en zo mogelijk ook omwonenden gebeuren. Daarbij dienen de principes van de verevening echter niet te verwateren.

Zo kan bijvoorbeeld naast een agrarisch bedrijfsgebouw dat een andere functie krijgt een pad langs een esrand met beplanting hersteld worden, kan een sloot worden verbreed voor waterberging en ecologische functie en kan een beekdal worden ingericht als een nieuwe recreatieve verbinding. Er worden mogelijkheden gezocht voor groen-blauwe diensten, zodat de grondeigenaren ook vruchten kunnen plukken van hun grond en arbeid.

Bouwpakket

Iedere zone binnen de dorpsmarke krijgt zo zijn eigen karakteristieke landschapselementen waarmee de eigen identiteit wordt versterkt. De landschapselementen sluiten aan op het gebiedsplan natuur en landschap, maar zijn daarvan een uitwerking naar het lokale schaalniveau. Getracht is voort te bouwen op de landschapselementen die vanouds voorkomen, maar daaraan een vertaling te geven die aansluit bij het huidige gebruik van het landschap.

Voor ieder landschapsensemble zijn andere landschapselementen karakteristiek. De karakteristieke en functioneel nuttige landschapselementen voor het landschapsensemble zijn opgenomen in het "bouwpakket". Ze bestaan uit lijnvormige elementen, die kunnen worden "verkort" tot min of meer puntvormige elementen en kunnen worden "verbreed" tot vlakvormige elementen, zoals bijvoorbeeld in een nieuw landgoed. Ze bestaan telkens uit reeksen, die een indruk geven van de variatie die mogelijk is. Het kiezen van de elementen en hun plaatsing is daarom ook geen kinderspel; het blijft een creatief proces waarvoor deskundigheid vereist is, en inzicht in problemen, functies, boomsoorten en hun mogelijkheden en gevoel voor landschap en cultuurhistorie. Zo nodig dienen daarvoor deskundigen ingeschakeld te worden, bijvoorbeeld van ingenieursbureau's of van Landschapsbeheer Gelderland.

Niettemin is in de praktijk gebleken dat het bouwpakket een heel handig instrument is om gesprekken over initiatieven in het buitengebied te voeren, bijvoorbeeld in het kader van verevening.

Het bouwpakket op de volgende pagina's helpt u in uw plannen aan te sluiten bij de karakteristieken en het in de visie beoogde beeld van de dorpsmarke. Kijkt u hiervoor eerst op naaststaande kaart binnen welke landschappelijke zone het terrein valt. Om te zien of uw plan past binnen het bestaande beleid, is het verstandig te kijken op de website van de provincie Gelderland (www.gelderland.nl) voor een eerste indicatie en contact op te nemen met de gemeente Berkelland (www.berkelland.nl).

Zie voor meer informatie over landschap en landschapsontwikkeling ook:

<http://www.landschapsbeheergelderland.nl>

<http://www.catalogusgroenblauwediensten.nl>

<http://www.natuurlijkplatteland.nl>

<http://www.groenloket.nl>

<http://www.nederlandscultuurlandschap.nl>

<http://www.kich.nl>

dorpsmarke Haarlo wroetbos en boerenlaan

- pad zonder beplanting door Berkeldal
- Bielse haag: lage meidoornhaag rondom es en langs weg bij erven
- wroetbosjes en knotboom (es, eik, populier) of leilinde bij boerderij
- boerenlaan met eik

dorpsmarke Haarlo wroetbos en boerenlaan

- pad zonder beplanting door Berkeldal
- Bielse haag: lage meidoornhaag rondom es en langs weg bij erven
- wroetbosjes en knotboom (es, eik, populier) of leilinde bij boerderij
- boerenlaan met eik

dorpsmarke Haarlo wroetbos en boerenlaan

- pad zonder beplanting door Berkeldal
- Bielse haag: lage meidoornhaag rondom es en langs weg bij erven
- wroetbosjes en knotboom (es, eik, populier) of leilinde bij boerderij
- boerenlaan met eik

dorpsmarke Haarlo wroetbos en boerenlaan

- pad zonder beplanting door Berkeldal
- Bielse haag: lage meidoornhaag rondom es en langs weg bij erven
- wroetbosjes en knotboom (es, eik, populier) of leilinde bij boerderij
- boerenlaan met eik

eigentijdse kampen paden en singels

- pad langs kavelrand met bloemrijke randen
- paden en zandwegen als laan met beuk, eik of es
- kortgeschoren beuken- of meidoornhaag langs de weg tussen erven
- gemengde singel met meidoorn, sleedoorn, hondsroos, eik, berk, vuilboom, (inlandse) vogelkers, hazelaar en lijsterbes langs rand van dekzandrug of kamp, evt. met pad erlangs

eigentijdse kampen paden en singels

- pad langs kavelrand met bloemrijke randen
- paden en zandwegen als laan met beuk, eik of es
- kortgeschoren beuken- of meidoornhaag langs de weg tussen erven
- gemengde singel met meidoorn, sleedoorn, hondsroos, eik, berk, vuilboom, (inlandse) vogelkers, hazelaar en lijsterbes langs rand van dekzandrug of kamp, evt. met pad erlangs

eigentijdse kampen paden en singels

- pad langs kavelrand met bloemrijke randen
- paden en zandwegen als laan met beuk, eik of es
- kortgeschoren beuken- of meidoornhaag langs de weg tussen erven
- gemengde singel met meidoorn, sleedoorn, hondsroos, eik, berk, vuilboom, (inlandse) vogelkers, hazelaar en lijsterbes langs rand van dekzandrug of kamp, evt. met pad erlangs

eigentijdse kampen paden en singels

- pad langs kavelrand met bloemrijke randen
- paden en zandwegen als laan met beuk, eik of es
- kortgeschoren beuken- of meidoornhaag langs de weg tussen erven
- gemengde singel met meidoorn, sleedoorn, hondsroos, eik, berk, vuilboom, (inlandse) vogelkers, hazelaar en lijsterbes langs rand van dekzandrug of kamp, evt. met pad erlangs

eigentijdse kampen bossen en solitair

- solitaire boom in perceel (eik, linde, beuk, walnoot)
- wroetbosje /huisgaard (eik, walnoot, fruitbomen)
- natte broekbossen
- houtkanten op steil- en esranden (meidoorn, Gelderse roos, hondsroos, sleedoorn, eik, vuilboom, (inlandse) vogelkers, hazelaar en lijsterbes)

eigentijdse kampen bossen en solitair

- solitaire boom in perceel (eik, linde, beuk, walnoot)
- wroetbosje /huisgaard (eik, walnoot, fruitbomen)
- natte broekbossen
- houtkanten op steil- en esranden (meidoorn, Gelderse roos, hondsroos, sleedoorn, eik, vuilboom, (inlandse) vogelkers, hazelaar en lijsterbes)

eigentijdse kampen bossen en solitair

- solitaire boom in perceel (eik, linde, beuk, walnoot)
- wroetbosje /huisgaard (eik, walnoot, fruitbomen)
- natte broekbossen
- houtkanten op steil- en esranden (meidoorn, Gelderse roos, hondsroos, sleedoorn, eik, vuilboom, (inlandse) vogelkers, hazelaar en lijsterbes)

eigentijdse kampen bossen en solitair

- solitaire boom in perceel (eik, linde, beuk, walnoot)
- wroetbosje /huisgaard (eik, walnoot, fruitbomen)
- natte broekbossen
- houtkanten op steil- en esranden (meidoorn, Gelderse roos, hondsroos, sleedoorn, eik, vuilboom, (inlandse) vogelkers, hazelaar en lijsterbes)

beekweide

open beekdal

- riet langs slootjes
- kortgeschoren meidoornhaag
- pad zonder beplanting langs sloot
- overloopweide

beekweide

open beekdal

- riet langs slootjes
- kortgeschoren meidoornhaag
- pad zonder beplanting langs sloot
- overloopweide

beekweide

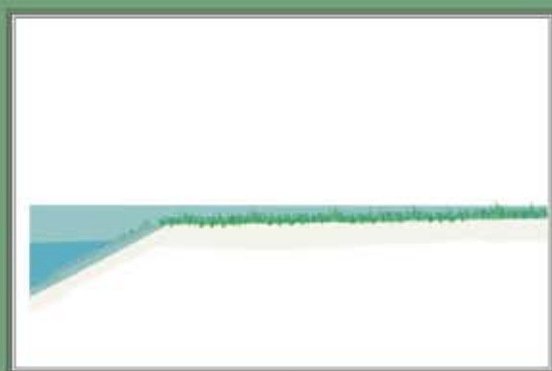
open beekdal

- riet langs slootjes
- kortgeschoren meidoornhaag
- pad zonder beplanting langs sloot
- overloopweide

beekweide

open beekdal

- riet langs slootjes
- kortgeschoren meidoornhaag
- pad zonder beplanting langs sloot
- overloopweide

beekweide

besloten beekdal -randen-

- pad langs sloot of beek met rietkraag
- singels van zachte berk, wilg en els op nattere gronden
- wandeldiek (berk, eik, iep)
- pad naast weidesingel (els)

beekweide

besloten beekdal -randen-

- pad langs sloot of beek met rietkraag
- singels van zachte berk, wilg en els op nattere gronden
- wandeldiek (berk, eik, iep)
- pad naast weidesingel (els)

beekweide

besloten beekdal -randen-

- pad langs sloot of beek met rietkraag
- singels van zachte berk, wilg en els op nattere gronden
- wandeldiek (berk, eik, iep)
- pad naast weidesingel (els)

beekweide

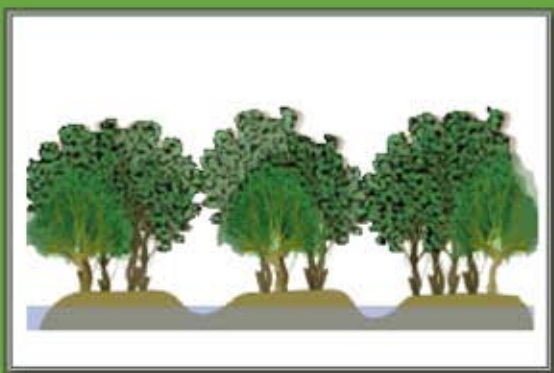
besloten beekdal -randen-

- pad langs sloot of beek met rietkraag
- singels van zachte berk, wilg en els op nattere gronden
- wandeldiek (berk, eik, iep)
- pad naast weidesingel (els)

beekweide

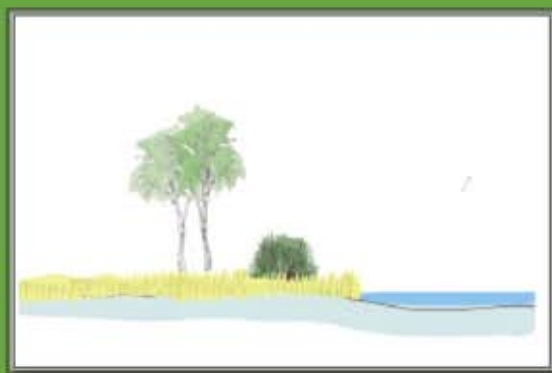
besloten beekdal -percelen-

- rabattenbos met eik, wilgensoorten, els, es of populier
- moerasveld (riet, open water, wilg, berk, eik)
- moerasbos/beeklaagte (elzen, wilgen en berken, vuilboom)
- overloopweide

beekweide

besloten beekdal -percelen-

- rabattenbos met eik, wilgensoorten, els, es of populier
- moerasveld (riet, open water, wilg, berk, eik)
- moerasbos/beeklaagte (elzen, wilgen en berken, vuilboom)
- overloopweide

beekweide

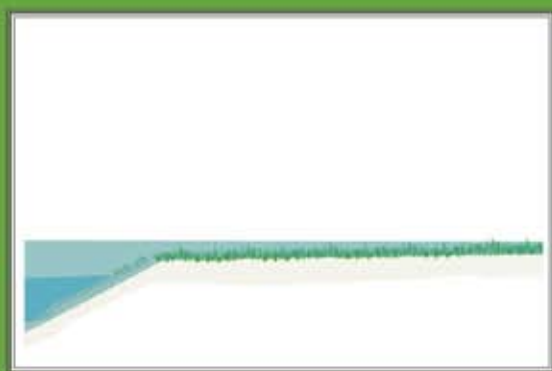
besloten beekdal -percelen-

- rabattenbos met eik, wilgensoorten, els, es of populier
- moerasveld (riet, open water, wilg, berk, eik)
- moerasbos/beeklaagte (elzen, wilgen en berken, vuilboom)
- overloopweide

beekweide

besloten beekdal -percelen-

- rabattenbos met eik, wilgensoorten, els, es of populier
- moerasveld (riet, open water, wilg, berk, eik)
- moerasbos/beeklaagte (elzen, wilgen en berken, vuilboom)
- overloopweide

jonge ontginningen robuuste landbouw

- boerenlaan met eik
- pad langs bloemrijke perceelrand of langs sloot met rietkraag
- kortgeschoren meidoornhaag met pad
- strakke singel van els

jonge ontginningen robuuste landbouw

- boerenlaan met eik
- pad langs bloemrijke perceelrand of langs sloot met rietkraag
- kortgeschoren meidoornhaag met pad
- strakke singel van els

jonge ontginningen robuuste landbouw

- boerenlaan met eik
- pad langs bloemrijke perceelrand of langs sloot met rietkraag
- kortgeschoren meidoornhaag met pad
- strakke singel van els

jonge ontginningen robuuste landbouw

- boerenlaan met eik
- pad langs bloemrijke perceelrand of langs sloot met rietkraag
- kortgeschoren meidoornhaag met pad
- strakke singel van els

jonge ontginningen

robuuste natuur

- hakhoutsingel van els, wilg en es langs beek
- hakhoutsingel van eik of berk op drogere gronden
- singel van zachte berk en vuilboom op nattere gronden
- wandeldieken: verhoogd pad in natte gebieden met beplanting (eik, berk, iep)

jonge ontginningen

robuuste natuur

- hakhoutsingel van els, wilg en es langs beek
- hakhoutsingel van eik of berk op drogere gronden
- singel van zachte berk en vuilboom op nattere gronden
- wandeldieken: verhoogd pad in natte gebieden met beplanting (eik, berk, iep)

jonge ontginningen

robuuste natuur

- hakhoutsingel van els, wilg en es langs beek
- hakhoutsingel van eik of berk op drogere gronden
- singel van zachte berk en vuilboom op nattere gronden
- wandeldieken: verhoogd pad in natte gebieden met beplanting (eik, berk, iep)

jonge ontginningen

robuuste natuur

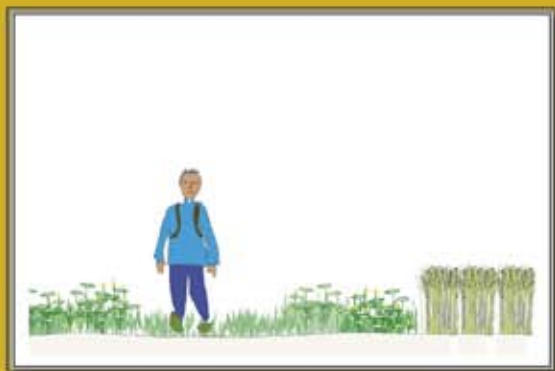
- hakhoutsingel van els, wilg en es langs beek
- hakhoutsingel van eik of berk op drogere gronden
- singel van zachte berk en vuilboom op nattere gronden
- wandeldieken: verhoogd pad in natte gebieden met beplanting (eik, berk, iep)

essen zomen en kanten

- espaden evt. met lage meidoorn- of beukenhaag
- bloemrijke akkerranden
- gaardbos langs dorpsrand: publieke boomgaard met nutsbomen (fruit, noot)
- houtkanten op steil- en esranden (eik, es, els, meidoorn, Gelderse roos, hondsroos, sleedoorn, vuilboom, (inlandse) vogelkers, hazelaar, hulst en lijsterbes)

essen zomen en kanten

- espaden evt. met lage meidoorn- of beukenhaag
- bloemrijke akkerranden
- gaardbos langs dorpsrand: publieke boomgaard met nutsbomen (fruit, noot)
- houtkanten op steil- en esranden (eik, es, els, meidoorn, Gelderse roos, hondsroos, sleedoorn, vuilboom, (inlandse) vogelkers, hazelaar, hulst en lijsterbes)

essen zomen en kanten

- espaden evt. met lage meidoorn- of beukenhaag
- bloemrijke akkerranden
- gaardbos langs dorpsrand: publieke boomgaard met nutsbomen (fruit, noot)
- houtkanten op steil- en esranden (eik, es, els, meidoorn, Gelderse roos, hondsroos, sleedoorn, vuilboom, (inlandse) vogelkers, hazelaar, hulst en lijsterbes)

essen zomen en kanten

- espaden evt. met lage meidoorn- of beukenhaag
- bloemrijke akkerranden
- gaardbos langs dorpsrand: publieke boomgaard met nutsbomen (fruit, noot)
- houtkanten op steil- en esranden (eik, es, els, meidoorn, Gelderse roos, hondsroos, sleedoorn, vuilboom, (inlandse) vogelkers, hazelaar, hulst en lijsterbes)

natuur langs rand van marke plassen en percelen

- **afplagveld:** nat heideterrein met heischrale condities
- **ven:** nat en voedselarm gebied al dan niet met opslag van pijpenstrootje, zachte berk, gagel, in sommige gevallen ook zwarte els, wilgensoorten en een enkele grove den
- **schraal grasland met elzensingels**
- **boomkikkerplas:** ondiepe plas die via open grasland overgaat in braamstruwelen en eventueel opgaande bomen

natuur langs rand van marke plassen en percelen

- **afplagveld:** nat heideterrein met heischrale condities
- **ven:** nat en voedselarm gebied al dan niet met opslag van pijpenstrootje, zachte berk, gagel, in sommige gevallen ook zwarte els, wilgensoorten en een enkele grove den
- **schraal grasland met elzensingels**
- **boomkikkerplas:** ondiepe plas die via open grasland overgaat in braamstruwelen en eventueel opgaande bomen

natuur langs rand van marke plassen en percelen

- **afplagveld:** nat heideterrein met heischrale condities
- **ven:** nat en voedselarm gebied al dan niet met opslag van pijpenstrootje, zachte berk, gagel, in sommige gevallen ook zwarte els, wilgensoorten en een enkele grove den
- **schraal grasland met elzensingels**
- **boomkikkerplas:** ondiepe plas die via open grasland overgaat in braamstruwelen en eventueel opgaande bomen

natuur langs rand van marke plassen en percelen

- **afplagveld:** nat heideterrein met heischrale condities
- **ven:** nat en voedselarm gebied al dan niet met opslag van pijpenstrootje, zachte berk, gagel, in sommige gevallen ook zwarte els, wilgensoorten en een enkele grove den
- **schraal grasland met elzensingels**
- **boomkikkerplas:** ondiepe plas die via open grasland overgaat in braamstruwelen en eventueel opgaande bomen

6 Projecten en thema's

Soms leeft het gevoel dat een nuttige ontwikkeling voor de één, een belemmering oplevert voor een ander. Voorbeelden zijn nieuwe natuur of een minicamping, waarvan men vreest dat die de mogelijkheden voor de landbouw kunnen blokkeren. Wanneer de gemeente als vergunningverlener betrokken is bij de realisering van projecten, baseert zij zich bij haar afweging over het project en de gevolgen voor de omgeving, op de wet- en regelgeving die op het moment van afweging gelden. De specifieke lokale kwaliteiten en belangen worden eveneens bij de afweging betrokken.

Dit marke-werkboek is één van de uitwerkingen van de Ruimtelijke Visie Buitengebied (RVB). De Gebiedscommissie en de Gemeente Berkelland hebben samen met de inwoners van Berkelland in de RVB hun visie gegeven op de veranderingen in het buitengebied van de gemeente Berkelland. De gemeenteraad heeft op 11 december 2007 deze visie vastgesteld. In de inleiding van de RVB staat het volgende over het doel van en de aanleiding voor de gezamenlijke visie:

De Ruimtelijke Visie Buitengebied heeft tot doel om in het buitengebied van de gemeente Berkelland de kwaliteit van het landelijk gebied te verbeteren, daarbij rekening houdend met de veranderende functie. Verbetering van de kwaliteit leidt tot duurzame landbouw, sterkere natuur, verbetering van de recreatieve mogelijkheden, verlaging van milieubelasting, verbetering van de infrastructuur, het woon- en werkklimaat en de economische structuur.

De gemeente Berkelland heeft een groot buitengebied waarin de problemen van de herstructurering van de agrarische sector doorwerken. Daarnaast bestaat er zorg over het behoud van de kwaliteiten van het landschap. Naast de agrarische functie leggen ook andere functies beslag op de beschikbare ruimte in het buitengebied. Berkelland streeft naar een duurzame ontwikkeling van een eenvoudige productieruimte tot een meervoudige gebruiksruimte.

In dit marke-werkboek is in hoofdstuk 2 "Aan de slag met het landschap" aangegeven welke opgaven en doelen er voor het gebied van het marke-werkboek worden gezien.

Bij 'landschap' gaat het om meer dan natuurwaarden en landschappelijke aankleding van het buitengebied. Het gaat ook om het gebruik van de agrarische grond, het karakter van woningen en bedrijven, de recreatieve voorzieningen, het water, het uitzicht en veel meer. Het zijn al die, soms kleine dingen die bepalen hoe we het buitengebied beleven en maken dat we in het buitengebied kunnen wonen, werken en ontspannen.

Om de visie werkelijkheid te laten worden hoort bij de RVB een Integraal Meerjaren Uitvoeringsprogramma RVB. Daarin staan projecten met projectinformatie. Onder andere informatie over de projecttrekker, de inhoud van het project, de kosten, wie het project financieel draagt of subsidieert. Als u een initiatief heeft kunt u het bijgevoegde voorbeeldprojectformulier gebruiken en zo volledig mogelijk invullen. Voor het indienen van het project en voor vragen bij het invullen kunt u contact opnemen met de Gebiedsmakelaar van de Gebiedscommissie of de gemeentelijke contactfunctionaris bedrijven en instellingen. Meer informatie vindt u onderaan dit hoofdstuk.

De gebiedscommissie en de gemeente houden in het Integraal Meerjaren Uitvoeringsprogramma RVB een aparte projectenlijst bij voor de gehele gemeente. Ook projecten die belangrijk zijn voor het gebied van dit marke-werkboek zijn daarin opgenomen.

De bedoeling is dat deze lijst halfjaarlijks wordt bijgewerkt. Dan wordt de voortgang van de lopende projecten gerapporteerd, worden nieuwe projecten toegevoegd en worden projecten die afgerond zijn of

niet meer aan de orde verwijderd. Dit geeft niet alleen een overzicht van initiatieven die al lopen, maar is ook een belangrijk hulpmiddel voor het plannen en aanvragen van middelen voor plattelandsontwikkeling in het kader van Investeringsregeling Landelijk Gebied (ILG) en andere geldstromen.

De RVB en het meerjarenuitvoeringsprogramma zijn integraal van opzet. Dat betekent dat aan alle functies in het buitengebied wordt gewerkt, om het centrale doel – verbeteren van de kwaliteit van het buitengebied – te kunnen bereiken. Het is van groot belang dat alle betrokken partijen, maatschappelijke groeperingen, overheden, bedrijven en particulieren, beseffen dat een dergelijke integrale werkwijze noodzakelijk is voor het slagen van hun eigen wensen, en die van de samenleving als geheel.

Thema's

Om inzicht te krijgen in de waarde van projectinitiatieven voor aan het realiseren van de visie is gekozen om de initiatieven onder te verdelen in 4 thema's. Er is een sprake van een sterke samenhang tussen de thema's, zowel inhoudelijk als voor wat betreft de uitvoering. Er is gekozen voor thema's waarbinnen alle projecten en activiteiten die voor de uitvoering van de ruimtelijke visie buitengebied nodig zijn opgenomen kunnen worden:

- Werk en waarde
- Beleef Berkelland
- Mijn dorp, mijn verhaal
- Noabers en Marken zichtbaar en haalbaar
(communicatie en instrumenten)

In de keuze van deze thema's komt de samenhang en integraliteit van de uitvoering van de RVB tot uitdrukking. De thema's zijn er ook om, als een project niet mogelijk is zonder financiële steun van anderen, projecten te koppelen aan de ILG-gelden (Investeringsfonds Landelijk Gebied) en andere subsidieregelingen.

Thema “Werk en Waarde”

Hoofddoel van dit thema is het instandhouden en versterken van de ruimtelijke, landschappelijke, ecologische en economische kwaliteit van het buitengebied. Met opzet wordt de versterking van de economie gekoppeld aan de versterking van ruimtelijke, landschappelijke en natuurlijke kwaliteit in het gebied. Het één kan niet zonder het ander. Onder dit thema komen de projecten van initiatiefnemers die met hun initiatief een bijdrage gaan leveren aan de economie van het gebied. Maar ook projecten die de andere waarden van het gebied versterken, zoals woon-, natuur-, recreatie-, belevingswaarde en ruimtelijke kwaliteit. De financiële waarde die bedrijvigheid oplevert is belangrijk om blijvend te kunnen zorgen voor de andere waarden in het gebied.

Thema “Beleef Berkelland”

Hoofddoel van dit thema is het versterken van de belevingswaarde en de aantrekkelijkheid voor recreatie en toerisme van het buitengebied. De projecten die binnen dit thema vallen versterken de aantrekkelijkheid van het buitengebied om er te werken, om als recreant of toerist het gebied te bezoeken en om er te wonen.

Thema “Mijn Dorp, Mijn Verhaal”

Hoofddoel van dit thema is het versterken van de vitaliteit van de dorpen in het buitengebied van Berkelland. De titel van het thema geeft aan dat betrokkenheid van de inwoners van de dorpen bij de uitvoering van het RVB van vitaal belang is. Zoveel mogelijk zal gestimuleerd worden dat de dorpen zelf projecten uit gaan voeren. Gebiedscommissie en gemeente helpen ze daarbij. Projecten binnen het thema “Mijn Dorp, Mijn Verhaal” dragen bij aan het wonen en leven in de vele grote en kleine kernen in de gemeente. Het gaat om voorzieningen en initiatieven die in de eerste plaats voor de inwoners van een kern belangrijk zijn. Deze initiatieven dragen vaak tegelijkertijd bij aan “Werk en Waarde” en “Beleef Berkelland”.

Thema “Noabers en Marken zichtbaar en haalbaar”

Hoofddoel voor dit thema is het versterken van de betrokkenheid van de mensen in Berkelland, belangengroepen en medeoverheden bij het uitvoeringsprogramma en een heldere en prominente positionering van het programma naar de buitenwereld. Daarnaast is een belangrijk doel te voorzien in de instrumenten die nodig zijn om de ambities van ‘Nieuwe Noabers en moderne Marken langs de Berkel’ waar te kunnen maken. Een blijvende actieve betrokkenheid van alle partijen bij en het stimuleren van projectinitiatieven vraagt om een goede en duurzame gebiedsorganisatie die mee ontwikkelt in de veranderende samenleving. Voorop staat dat veel door initiatiefnemers zelf wordt gedaan. De gebiedsorganisatie biedt daarvoor de ondersteuning. Van belang is een goede gebiedscommunicatie. En bij de vraagstukken van alledag en veranderingen in de wereld om ons heen is het belangrijk samen na te blijven denken over toekomstige ontwikkelingen en oplossingen en dagelijkse oplossingen voor thuis. Een blijvende actieve betrokkenheid van alle partijen is de basis voor het realiseren van de Ruimtelijke Visie voor het Buitengebied. Het realiseren van de opgaven en doelen uit de marke-werkboeken draagt daaraan bij.

NB

In het Integraal Meerjaren Uitvoeringsprogramma RVB zijn alle projecten die binnen het aandachtsgebied van dit marke-werkboek vallen terug te vinden aan de hand van het gebiedsnummer van dit marke-werkboek.

Het Uitvoeringsprogramma RVB wordt halfjaarlijks herzien. Zie voor verdere informatie de inleiding in het uitvoeringsprogramma RVB.

De contactadressen voor initiatieven zijn:

Gebiedscommissie Berkelland, Gebiedsmakelaar Jan Lubben,
Industrieweg 15, 7161 BX Neede. Telefoon 0545-292901 / 06-22158368.

Gemeente Berkelland, contactfunctionaris bedrijven en instellingen,
Mirjam Mellink, Marktstraat 1, Postbus 200, 7270 HA Borculo. Telefoon 0545-250250.

Bijlage

traditionele boerderijen in de dorpsrand en langs de weg, inclusief rood dak met wolfseinden en groene deuren

historische boerderij van het Oost-Nederlands zandgebied

Nieuwe bebouwing in het buitengebied

Beoordeling van bebouwing in het buitengebied is maatwerk en bovendien subjectief. Het is dan ook niet eenvoudig richtlijnen te geven voor bebouwing in het buitengebied. Zeker de oudere cultuurlandschappen zijn veelal veel ouder dan de meeste gebouwen, zodat er al vele malen vernieuwing van bebouwing is opgetreden en er mede daardoor een vrij grote diversiteit is ontstaan. Alleen in relatief jonge ontginningen is vaak nog wel een redelijk uniforme bouwstijl uit de tijd van de ontginning te onderscheiden. Voorbeelden zijn te vinden in de broek- en veldontginningen als Holterhoek, Noorderbroek en Noordijkerveld, waar de eenvoudige ontginningsbouw (één rechthoekige verdieping onder een met pannen gedekt schilddak) veelal nog op redelijk veel plaatsen te herkennen is.

Landschapsdoelen voor bebouwing zijn:

- . een “mooi”, aantrekkelijk landschap;
- . herkenbaar houden van het landschap met een Achterhoekse identiteit.

Omdat de term “mooi” erg subjectief is, afhankelijk van de aandacht en vormgeving, zullen we vooral proberen om de “herkenbaarheid” en de “Achterhoekse identiteit” hier uit te werken. Toch is ook dat vrijwel ondoenlijk. In de praktijk blijkt het vooral het samenspel te zijn van landschapselementen, bebouwing, wegen, bomen, in een bepaalde schikking ten opzichte van elkaar die we kunnen herkennen als “Achterhoeks”. Daarbij is het dan ook nog eens moeilijk om delen van het Oost-Nederlands Plateau te onderscheiden van landschappen in Twente. In feite kunnen we vooral een aantal ideeën geven die bij de beoordeling een rol kunnen spelen, een aantal hulpmiddelen en een aantal criteria voor “niet-Achterhoekse” bebouwing.

1 Welke bebouwing is er in het omgevende landschap?

In het ensembleboek is op de kaart in hoofdstuk 5.1 een zonering gegeven die aansluit bij de landschapsgeschiedenis, te weten een onderverdeling in open en meer besloten beekdal, eigentijdse kampen, jonge ontginningen, essen en ‘natuur langs rand van marke’. Om dit onderscheid landschappelijk vast te houden is het van groot belang om in de bouwstijl de kenmerken van elke zone te laten terugkomen. In de ontginningen is een nostalgische verwijzing naar rieten daken en plattegronden van T-boerderijen niet op de plaats. Daar liever de tamelijk strakke en functionele bouwstijl van rond 1900: een simpele rechthoekige plattegrond van één verdieping met daarop een eenvoudig schilddak met pannen en daklijsten. Zoek daarom referentiebeelden in de directe omgeving, in elk geval in hetzelfde landschapstype als waar het gebouw komt te staan.

Dit geldt ook in de oude cultuurlandschappen. Omdat deze gebieden een veel langere geschiedenis hebben, is de bouwstijl er veel meer gevarieerd. Zoek ook hier referentiebeelden in het omringende landschap met dezelfde geschiedenis. Nieuwe bebouwing zal in zijn uiterlijk altijd afwijken van de uitstraling van oude gebouwen. Dit heeft tijd nodig: bakstenen verkleuren, blinkend metaal wordt dof, het erf wordt ingericht en - meestal het ingrijpendst - begroeiing komt tot wasdom en neemt het gebouw op in het landschap.

2 In hoeverre zijn er streekeigen kenmerken in het gebouw?

De eerste vraag die daarbij te beantwoorden is, is "Wat maakt een gebouw Achterhoeks?". Dit is niet eenvoudig te beantwoorden. De oude boerderijen op het Oost-Nederlands zandgebied hebben doorgaans houten topgevels en vaak een vrij steile dakhelling ($>45^\circ$). In het dekzandlandschap, maar ook in wat jongere bebouwing in de ontginningen, is de dakhelling vaak vlakker en ontbreekt veelal de houten topgevel, al zijn er wel verwijzingen, zoals op bijgaand plaatje van een boerderij van rond 1900. Let hier bijvoorbeeld ook op de detaillering van witte accenten rond de vensters en de spatrand aan de onderste halve meter van de buitenmuur. Moderne elementen als dakkapellen en -vensters vormen hier weinig storende toevoegingen.

boerderij van rond 1900

3 In hoeverre is de nieuwe bebouwing juist niet kenmerkend voor de Achterhoek?

Zijn er stijkenmerken die verwijzen naar een andere streek in Nederland? Zoals stolpboerderijen en kop-hals-rompboerderijen bij Noord-Holland en Friesland horen, zo past komt het Hallehuis oorspronkelijk in de Achterhoek voor.

het huis lijkt "historisch", maar hoort meer in Drenthe of Groningen thuis; niet Achterhoeks

4 Zijn er stijkenmerken die iets proberen na te bootsen, maar dat juist heel stereotiep doen?

Omdat er al veel welstandscommissies hebben geprobeerd meer algemene regels op te stellen voor bebouwing, zien we dat bouwondernemingen daarop inspelen door standaard boerderij-achtige huizen aan te bieden. Deze catalogusbouw wordt wel aangeduid als boerderettes. Ze dragen niet bij aan een streekeigen bouwstijl, omdat overal in Nederland dezelfde huizen verschijnen en ze daardoor juist de nadruk leggen op de misplaatste en clichématige nabootsing en dus juist niet op een streekeigen karakter.

klassieke "boerderette", zij het zonder rieten dak

5 Let op de inrichting van het erf

Negatieve elementen worden gevormd door gestandaardiseerd en overmatig gebruik van bijvoorbeeld grote hekken, poorten, paardenbakken met lantaarnpalen en opzichtige witte hekken, carports, reclameborden, coniferenbeplantingen, overmatige verhardingen, etc.

een nieuw huis naar de traditionele bouwstijl: houten topgevel en relatief steil dak

Moderne boerderij met eikensingel; 's zomers keurig ingepast

Professioneel tuinbeheer maakt snel een steriele indruk en biedt weinig ruimte voor ecologische waarden

Hoewel ze goed als hagen te scheren zijn, bieden conifeer of laurier geen streekeigen beeld en geen bijdrage aan regionale flora en fauna

Formeel ogende en puur functionele hekken sluiten slecht aan op het landschap

6 Positieve elementen: beplanting met streekeigen soorten

Het waarschijnlijk meest effectieve middel om bebouwing in een streekeigen aanzien te geven, is deze op een goede manier in te passen in het omringende landschap met beplanting. Zelfs zeer detonerende en gebiedsvreemde gebouwen (zoals bedrijfshallen) krijgen een veel vriendelijker uitstraling als ze in het groen staan. Het gaat er echter niet om ze te camoufleren: het Achterhoekse landschap bestaat juist uit huizen en daken die zichtbaar zijn tussen het groen. Beplanting heeft één nadeel: gebouwen groeien vele malen sneller dan bomen.

Bruikbare, streekeigen soorten verschillen per deelgebied, omdat ze afhankelijk zijn van de landschappelijke, hydrologische en bodemkundige situatie. Suggesties voor streekeigen beplanting worden in hoofdstuk 5 behandeld.

7 Niet te glad en strak beheer

De beplanting, en ook de bebouwing in de Achterhoek kenmerkt zich door een tamelijk informele sfeer: het is overal anders en het is niet recht, strak en aangeharkt. Dat heeft te maken met de aard van de mensen: ze hoeven niet op te scheppen, laat staan te intimideren, met hun bezit. Dat geeft de mensen én het Achterhoekse landschap zijn vriendelijke gemoedelijkheid, die zo hoog gewaardeerd wordt. Ook die sfeer heeft vaak tijd nodig om tot rijping te komen.

Voordeel van een niet te glad beheer is dat het veel meer ecologische waarden oplevert, voor insecten, vogels en planten. Zo blijken zwaluwen praktisch alleen te nestelen op boerderijen waar vee is, blijken steenuilen voor te komen in oude, weinig gebruikte schuurtjes en holle bomen en zijn dagvlinders gebonden aan kleinschalige landschappen met veel overgangen tussen bossen, struiken, zomen en graslanden.

Colofon

Ruimtelijke Visie Buitengebied voor de gemeente Berkelland

Projectteam

Adviseurs:

Buro Hemmen; Henk van Ziel

Schokland; Henk van Blerck & Kees van Dam

m.m.v. Karina Hendriks en Hanneke Baltjes

Bureau Niche; Tiny Wigman

Gebiedscommissie:

Bertus Hesselink, voorzitter gebiedscommissie

Hillie Kupper, vrouwenorganisaties

Leo Hahn, terreinbeherende instanties

Henk Bos, landinrichtingscommissie Berkelland

Josien Wannink, VVV Berkelland

Tonie Klein Brinke, agrarische sector

Joost Hofman, Agrarisch Jongeren Contact en Jong Gelre

Erna Koeslag, kleine kernen in Berkelland

Gerrit Ordeman, milieu- en natuurbeschermingsorganisaties

Gerbert Oonk, Vereniging agrarisch natuurbeheer

Gerard Luttkhold, Waterschap Rijn en IJssel

Jan Lubben, gebiedsmakelaar

Henk van Ziel, adviseur landschap en plattelandontwikkeling

Gemeente Berkelland:

R. Heij, U. Linthorst, M. Mellink & W. Scheeringa

Contactpersoon

Dhr. B. Hesselink

Industrieweg 15

7161 BX Neede

0545 – 29 29 01

zie website: www.gebiedscommissieberkelland.nl

Rhenen, Wageningen - 2007